

धम्म

अध्याय प्रथम कार्य-कारण-भाव

।

चार आर्य सत्य

१. जग दुःखाने भरलेले आहे. जन्म दुःख आहे, म्हातारपण दुःख आहे, आजारपण मरण यातना आहे. ज्याचा तिरस्कार आहे अशा व्यक्तीला भेटणे म्हणजे दुःख आहे, प्रिय व्यक्तीपासून वेगळे होणे म्हणजे दुःख आहे, एखाद्याच्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी व्यर्थ झगडणे म्हणजे दुःख आहे. खरं तर, इच्छा आणि उत्कटतेपासून मुक्त नसलेले खोटे नेहमीच दुःखात गुंतलेले असते. यालाच दुःखाचे आर्य सत्य म्हणतात.

मानवी दुःखाचे कारण निःसंशयपणे भौतिक शरीराची तहान आणि ऐहिक उत्कटतेच्या भ्रमात सापडते. या तृष्णा आणि अविद्या चा उगम शोधला तर ते शारीरिक अंतःप्रेरणेच्या तीव्र इच्छांमध्ये मूळ असल्याचे दिसून येते. अशाप्रकारे, इच्छा, जगण्याची प्रबळ इच्छा शक्तीचा आधार म्हणून, तिला जे इष्ट वाटते शोधते, जरी ते कधी-कधी मरण असले तरीही याला दुःखाच्या कारणाचे सत्य म्हणतात.

जर सर्व मानवी उत्कटतेच्या मुळाशी असलेली तृष्णा काढून टाकली तर तृष्णा नाहीशी होईल आणि मानवी दुःखाचा अंत होईल. याला दुःखाच्या निरोधाचे आर्य सत्य म्हणतात.

तृष्णा आणि दुःख नसलेल्या अवस्थेत प्रवेश करायचा असेल तर माणसाने एखाद्या विशिष्ट मार्गाचा अवलंब केला पाहिजे. तो विशिष्ट मार्ग म्हणजे आर्य अष्टांग मार्ग होय. या आर्य अष्टांग मार्गाचे अंग आहेत: सम्यक दृष्टि, सम्यक संकल्प, सम्यक वाणी, सम्यक कर्मांत, सम्यक आजीविका, सम्यक प्रयत्न, सम्यक स्मृति आणि सम्यक समाधि. याला दुःखाच्या कारणाच्या निरोधाचा आर्य अष्टांग मार्गाचे सत्य म्हणतात. यालाच दुःख निरोधगमिनी प्रतिपदा म्हणतात.

लोकांनी ही सत्ये स्पष्टपणे लक्षात ठेवावी, कारण जग दुःखाने भरलेले आहे आणि जर कोणाला दुःखापासून वाचायचे असेल तर त्याने दुःखाचे एकमेव कारण असलेल्या सांसारिक वासनेचे संबंध तोडले पाहिजेत. सर्व सांसारिक वासना आणि दुःखांपासून मुक्त जीवनाचा मार्ग केवळ प्रज्ञाद्वारेच ओळखला जाऊ शकतो आणि केवळ आर्य अष्टांगिक मार्गाच्या आचारणानेच बुद्धत्व प्राप्त होऊ शकते.

२. जे लोक बुद्धत्व शोधत आहेत त्यांनी चार आर्य सत्य समजून घेतले पाहिजे. हे समजून घेणे अत्यावश्यक आहे अन्यथा, ते जीवनाच्या अविद्येच्या चक्रव्यूहात सतत भटकत राहतील. ज्यांना हे चतुर्विध आर्य सत्य समजले आहे त्यांना "प्रज्ञाचक्षू प्राप्त लोक" असे म्हणतात .

म्हणून, ज्यांना बुद्धाच्या शिकवणीचे पालन करायचे आहे

त्यांनी आपले मन या चार आर्य सत्यावर केंद्रित केले पाहिजे आणि त्याचा अर्थ स्पष्टपाने जाणून घेण्याच प्रयत्न केला पाहिजे. प्रत्येक काळात, संत, जर तो खरा संत असेल, तर तो ते आर्या सत्य समजून घेतो आणि ते इतरांना शिकवतो.

जेव्हा एखाद्या व्यक्तीला चतुर्विध आर्य सत्य स्पष्टपणे समजते, तेव्हा आर्य अष्टपद मार्ग त्याला लोभापासून दूर नेईल; आणि जर एखादी व्यक्ती लोभापासून मुक्त असेल तर तो जगाशी भांडण करणार नाही, खून करणार नाही, चोरी करणार नाही, व्यभिचार करणार नाही, फसवणूक करणार नाही, शिवीगाळ करणार नाही, खुशामत करणार नाही, मत्सर करणार नाही, संयम गमावणार नाही जीवनाचा क्षणभंगुरपणा विसरणार नाही. किंवा जीवनात कोणावरही अन्याय करणार नाही.

३. आर्य अष्टांग मार्गाचे अनुसरण करणे म्हणजे हातात प्रकाश घेऊन अंधान्या खोलीत प्रवेश करण्यासारखे आहे: सर्व अंधार दूर होईल आणि खोली प्रकाशाने भरली जाईल.

जे लोक आर्य सत्यांचा अर्थ समजतात आणि आर्य मार्गाचे अनुसरण करण्यास शिकले आहेत त्यांच्याकडे प्रज्ञेचा प्रकाश आहे जो अज्ञानाचा अंधार दूर करेल.

बुद्ध केवळ या चार आर्यास्त्यांचे दिग्दर्शन करूनच लोकांचे नेतृत्व करतात. ज्यांना ते नीट समजेल ते बुद्धत्व प्राप्त करतील; ते या गोंधळात टाकणाऱ्या जगात इतरांना मार्गदर्शन आणि समर्थन करण्यास सक्षम असतील आणि ते विश्वासास पात्र असतील. जेव्हा चार आर्य सत्यांचे स्पष्टपणे आकलन होते, तेव्हा सांसारिक आसक्तीचे सर्व स्त्रोत आटून जातात.

या चार आर्य सत्यापासून विकसित होऊन बुद्धाचे शिष्य इतर सर्व मौल्यवान सत्ये प्राप्त करतील; त्यांना सर्व अर्थ समजून घेण्याची प्रज्ञा आणि अंतर्दृष्टी प्राप्त होईल आणि ते जगातील सर्व लोकांना धम्माचा उपदेश करण्यास सक्षम होतील.

॥

कारणवाद (सापेक्षवाद)

१. सर्व मानवी दुःखाची कारणे आहेत, आणि ज्याद्वारे ती समाप्त केली जाऊ शकतात, असा एक मार्ग आहे कारण जगातील प्रत्येक गोष्ट ही कारणे आणि परिस्थितींच्या विशाल संयोगाचा परिणाम आहे आणि ही कारणे आणि परिस्थिती बदलली कि सर्वकाही नष्ट होते.

पाऊस पडतो, वारा सुटतो, झाडे फुलतात, पाने परिपक्व होतात आणि झडून जातात. या सर्व घटना कारणे आणि परिस्थितींशी परस्पर संबंधित आहेत, आणि त्या कारणे आणि परिस्थिती यांच्याद्वारेच घडत असतात आणि कारणे आणि परिस्थिती जशी बदलते तशा त्या नष्ट होतात.

पालकत्वाच्या परिस्थितीतून एखाद्याचा जन्म होतो. अन्नाने त्याच्या शरीराचे पोषण होते: शिक्षण आणि अनुभवाने त्याच्या मनाचे संगोपन होते.

म्हणून, शरीर आणि मन दोन्ही परिस्थितीशी संबंधित आहेत आणि परिस्थिती बदलली कि त्याच्यातही बदल घडून येतो.

जाळे हे गाठींच्या मालिकेने बनलेले असते, त्याचप्रमाणे या जगातील प्रत्येक गोष्ट गाठींच्या मालिकेने जोडलेली असते. जाळीचे छिद्र जाळी ही स्वतंत्र, अलिप्त गोष्ट आहे असे जर कोणाला वाटत असेल तर तो चुकतो आहे.

जाळ्यास जाळे असे म्हटले जाते कारण ते जोडलेल्या छीद्रांच्या जाळीच्या मालिकेने बनलेले असते आणि प्रत्येक जाळीला स्थान आणि इतर जाळींच्या संबंधात जबाबदाऱ्या असतात. बहार येण्यास आवश्यक परिस्थितीची मालिका निर्माण झाली कि फुलांचा बहार येतो.

२. बहर येण्यापर्यंत अनेक परिस्थितींमुळे फुले येतात. परिस्थितीची मालिका सुरु होते आणि पाने झाडू लागतात. मोहोर स्वतंत्रपणे दिसत नाही किंवा एकही पान त्याच्या हंगामा बाहेर पडत नाही. म्हणून प्रत्येक गोष्टीचे उत्पन्न होणे आणि निघून जाणे कारण सापेक्ष आहे; कोणत्याही बदलाशिवाय काहीही स्वतंत्र असू शकत नाही.

हा या जगाचा शाश्वत आणि न बदलणारा नियम आहे की सर्व काही कारणे आणि परिस्थितींच्या मालिकेने निर्माण होते आणि त्याच नियमाने सर्वकाही नाहीसे होते; सर्व काही बदलते, काहीही स्थिर राहत नाही.

III

प्रतीत्यसमुत्पाद नियम

१. मानवी दुःख, विलाप, वेदना आणि वेदनांचे मूळ कुठे आहे? काय ते 'लोक सामान्यतः 'आसक्त असतात' या वास्तुस्थीमध्ये सापडत नाही?

लोक संपत्ती आणि सन्मान, आराम आणि आनंद, उत्साह आणि आत्मभोग यांच्या जीवनाला जिद्दीने चिकटून राहतात आणि या गोष्टींची इच्छाच मानवी दुःखाचे मूळ आहे या वस्तुस्थितीकडे दुर्लक्ष करतात.

आरंभ काळापासून, आजार, म्हातारपण आणि मृत्यू या अपरिहार्य वस्तुस्थितीव्यतीरीक्त जग एकापाठोपाठ येणाऱ्या आपत्तींनी भरलेले आहे.

परंतु जर एखाद्याने सर्व वस्तुस्थिती काळजीपूर्वक विचारात घेतली तर, त्याची खात्री पटेल. 'तृष्णा' हेच सर्व दुःखाच्या मुलाशी आधारभूत तत्त्व आहे.

जर लोभ दूर करता आला तर मानवी दुःखाचा अंत होईल. मानवी मनात बहरून आलेले अज्ञानच लोभातूनप्राक्त होते .

निरंतर वस्तूच्या/परीवार्तीन्विल्लेखे खरे कारण लोकांना माहित नसणे, हे त्या मागचे सत्य आहे.

अज्ञानवश आणि लोभामुळे मनात अपित्र इच्छा निर्माण होऊन. खरे तर ज्या बाबी अप्राप्य आहेत अशांच्या शोधात लोक अस्वस्थपणे आणि आंधळेपणाने लागून असतात.

वास्तवात जेथे कोणताही भेदभाव नाही तेथेही अज्ञान आणि लोभामुळे, लोक भेदभावाची कल्पना करतात.

स्वाभाविकपणे, मानवी वर्तनात योग्य आणि अयोग्य असा भेदभाव नाही; पण लोक, अज्ञानामुळे, अशा भेदांची कल्पना करतात आणि त्यांना योग्य किंवा अयोग्य ठरवतात.

त्यांच्या अज्ञानामुळे, सर्व लोक नेहमी चुकीचे विचार करतात आणि नेहमी सम्यक दृष्टी गमावतात आणि त्यांच्या अहंकाराला चिकटून चुकीची कृती करतात. परिणामी, ते एका भ्रामक अस्तित्वाशी संलग्न होतात.

लोक आपल्या कर्माला आपल्या अहंकारासाठी शेत बनवून, मनाच्या भेदभावाच्या कार्याचा बीजाप्रमाणे वापर करून, मनाला अज्ञानाने भ्रष्ट करून, तृष्णेच्या पावसाने त्याला खतपाणीघालत, अहंकाराच्या इच्छेने त्याचे सिंचन करून, ते दुष्टाची कल्पना जोडतात, आणि त्यांच्यासोबत भ्रमाचे हे ओझे वाहत असतात .

२. खरं तर, दुःख, विलाप, वेदना आणि वेदना यांच्या भ्रमाचे कारण माणसाचे स्वतःचे मन आहे.

हे संपूर्ण भ्रमाचे जग म्हणजे मनामुळे निर्माण झालेली सावली आहे. आणि तरीही, याच मनातून बोधिज्ञानाचे जग प्रकट होते.

३. या जगात तीन चुकीचे दृष्टिकोन आहेत.

जर कोणी या दृष्टिकोनांना चिकटून राहिला तर या जगातील सर्व गोष्टी नाकारण्यासारख्या आहेत.

प्रथम, काही म्हणतात की सर्व मानवी अनुभव नियतीवर आधारित आहेत; दुसरे, काहींचे असे मत आहे की सर्व काही देवाने निर्माण केले आहे आणि त्याच्या इच्छेने नियंत्रित केले आहे; तिसरे, काही म्हणतात की सर्व काही योगायोगाने घडते कोणतेही कारण किंवा स्थिती नसताना.

जर सर्व काही नशिबाने ठरवले असेल, तर चांगली कृत्ये आणि वाईट कृत्ये दोन्ही पूर्वनिश्चित आहेत, संपत्ती आणि दुःख पूर्वनियोजित आहेत; असे काहीही अस्तित्वात नाही जे पूर्वनिर्धारित केले गेले नाही. मग सर्व मानवी योजना आणि सुधारणा आणि प्रगतीचे प्रयत्न व्यर्थ ठरतील आणि मानवता आशाहीन होईल.

इतर दृष्टिकोनांबाबतही हेच खरे आहे, कारण, जर शेवटच्या उपायातील सर्व काही अज्ञात देवाच्या हातात असेल किंवा अंध संधी असेल, तर मानवतेला अधीन राहण्याशिवाय कोणती आशा आहे? या संकल्पना धारण करणारे लोक आशा गमावतात आणि शहाणपणाने वागण्याच्या आणि वाईट टाळण्याच्या प्रयत्नांकडे दुर्लक्ष करतात यात आश्चर्य नाही.

खरे तर, या तीन संकल्पना किंवा दृष्टिकोन सर्व चुकीचे आहेत: सर्व काही देखाव्यांचा क्रम आहे ज्याचा स्त्रोत कारणे आणि परिस्थितींचा संचय मात्र आहे. प्रत्येक वस्तूची उत्पत्ती आणि विनः देखील हेतुजान्य आहे.

अध्याय दूसरा
विज्ञानमात्र सिद्धांत
आणि मानसिक स्थिती

|

अनित्यता आणि अहंकारहीनता

१. शरीर आणि मन दोन्ही सहकार्याच्या कारणांमुळे दिसत असले तरी, स्वयंपूर्ण व्यक्तिमत्व आहे असे सिद्ध होत नाही. देहाचे शरीर हे विविध घटकांचा संयोग असल्यामुळे ते अशाश्वत/अनित्य आहे.

जर शरीर एक स्वयंपूर्ण असेल तर, ते हे आणि ते, ठरवेल तसे करू शकते.

राजाला त्याच्या इच्छेनुसार स्तुती करण्याचा किंवा शिक्षा करण्याचा अधिकार असतो, परंतु त्याचा हेतू किंवा इच्छा असूनही तो आजारी पडतो, तो अनिच्छेने म्हातारपणी येतो आणि त्याचे भाग्य आणि त्याच्या इच्छांचा एकमेकांशी फारसा संबंध नसतो.

मन हे अहं-व्यक्तिमत्वही नाही. मानवी मन हे कारणे आणि परिस्थितींचे सापेक्ष आहे. तो सतत बदलत असतो.

जर मन एक स्वयंपूर्ण-व्यक्तिमत्त्व असते, तर ते हे आणि ते ठरवेल तसे करू शकते; पण मन अनेकदा जे योग्य आहे त्यापासून पळून जाते आणि अनिच्छेने वाईटाचा पाठलाग करते. तरीही त्याच्या अहंकाराच्या इच्छेप्रमाणे काहीही घडताना दिसत नाही.

२. जर एखाद्याला विचारले की शरीर स्थिर आहे की नश्वर आहे, तर तो नश्वर उत्तर देण्यास बांधील असेल.

जर एखाद्याला असे विचारले गेले की नश्वर अस्तित्व म्हणजे आनंद किंवा दुःख आहे, तर त्याला सामान्यतः दुःखाचे उत्तर द्यावे लागेल.

जर एखादी व्यक्ती असे मानत असेल की अशी अनित्य गोष्ट, इतकी बदलणारी आणि दुःखाने भरलेली, स्वयंपूर्ण-व्यक्तिमत्त्व आहे, तर ती एक गंभीर चूक आहे.

मानवी मन देखील अनित्य आणि दुःखी आहे; त्यात त्याला स्वयंपूर्ण-व्यक्तिमत्त्व म्हणता येईल असे काहीही नाही.

आपले खरे शरीर आणि मन, जे वैयक्तिक जीवन बनवतात आणि त्याच्या सभोवतालचे बाह्य जग, "मी" आणि "माझे" या दोन्ही संकल्पनांपासून खूप दूर आहेत.

केवळ अशुद्ध वासनांनी ग्रासलेले आणि शहाणपणासाठी अभेद्य असलेले मन "मी" आणि "माझे" असा विचार करत राहते.

शरीर आणि त्याच्या सभोवतालचा परिसर दोन्ही सहयोगी कारणे आणि परिस्थितींमुळे निर्माण झालेले असल्याने, ते सतत बदलत असतात आणि कधीही ते स्थिर होऊ शकत नाही.

मानवी मन, त्याच्या कधीही न संपणाऱ्याबदलांमध्ये, नदीच्या वाहत्या पाण्यासारखे किंवा मेणबत्तीच्या जळत्या ज्वालासारखे आहे; वानरांप्रमाणे, ते कायमच उडी मारत असते, क्षणभरही थांबत नाही.

ज्ञानी माणसाने, असे पाहून आणि ऐकून, त्याने शरीर किंवा मनाच्या सर्व आसक्तीचा त्याग केला पाहिजे. या आसक्तीचा त्याग केल्यानंतर त्याला बोधी प्राप्त होईल.

३. पाच गोष्टी आहेत ज्या या जगात कोणीही पूर्ण करू शकत नाही: प्रथम, म्हातारा झाल्यावर वृद्ध होणे थांबवणे; दुसरे, आजारी पडणे थांबवणे; तिसरा, मरणे थांबवणे; चौथे, विलोपन असताना नामशेष होणे नाकारणे; पाचवे, थकवा नाकारणे.

जगातील सामान्य लोक कधी न कधी या सत्याच्या संपर्कात येतातच आणि बहुतेक लोकांना त्यांच्या परिणामाची झाल पोचतेच. परंतु ज्यांनी बुद्ध्याची शिकवण ऐकली आहे त्यांना त्या तथ्यांच्या अटळतेची जाणीव झाल्यामुळे ते व्यर्थ दुःखी हित नाही.

या जगात चार सत्ये आहेत: प्रथम, सर्व प्राणी अज्ञानातून उत्पन्न होतात; दुसरे, इच्छित सर्व वस्तू अशाश्वत, अनिश्चित आणि दुःखमय आहेत; तिसरे, सर्व अस्तित्वात असलेल्या गोष्टी देखील अशाश्वत, अनिश्चित आणि दुःखमय आहेत; चौथे, अर्थात "आत्मा" म्हणता येईल असे काहीही नाही आणि सर्व जगात "माझे" असे काहीही नाही.

सर्व काही अशाश्वत आणि परिवर्तनशील आणि अनात्म आहे या सत्यांचा बुद्ध या जगात दिसण्याशी किंवा न दिसण्याशी काही संबंध नाही. ही सत्ये निश्चित आहेत; बुद्ध हे जाणतात आणि म्हणूनच ते सर्व लोकांना धम्माचा उपदेश करतात.

॥

केवळ मनाचा सिद्धांत (विज्ञानमात्रता)

१. अविद्या आणि प्रज्ञा या दोन्हींचा उगम मनामध्ये होतो आणि प्रत्येक अस्तित्व किंवा घटना ही मनाच्या कार्यातून उद्भवते, जसे भिन्न गोष्टी जादूगाराच्या आस्तीनातून दिसतात.

मनाच्या क्रियांना मर्यादा नसते, त्या जीवनाचा परिसर तयार करतात.

अपवित्र मन अशुद्ध गोष्टींनी वेढलेले असते आणि शुद्ध मन वेढलेले असते स्वतः शुद्ध गोष्टींसह; म्हणून, मनाच्या क्रियाकलापांपेक्षा सभोवताल परिसरास कोणत्याही मर्यादा नाहीत.

चित्रकाराने जसे चित्र रेखाटले जाते त्याचप्रमाणे मनाच्या कृतीतून परिसर निर्माण होतो. बुद्धाने निर्माण केलेला परिसर हा शुद्ध आणि अपवित्रतामुक्त असला तरी सामान्य माणसांनी निर्माण केलेला परिसर तसा नाही.

एक कुशल चित्रकार ज्याप्रमाणे विविध प्रकारची चित्रसृष्टी तयार करतो त्याचप्रमाणे मन विविध रूपे साकारते. जगात असे काहीही नाही जे मनाने तयार केलेले नाही. बुद्ध हा आपल्या मनासारखा असतो; संवेदनशील प्राणी बुद्धांसारखेच असतात. त्यामुळे मन, बुद्ध आणि संवेदनशील प्राणी यांच्यात सर्व काही निर्माण करण्याच्या क्षमतेत फरक नाही.

बुद्दाला नश्वर मनाने तयार केलेल्या सर्व गोष्टींची योग्य समज आहे. त्यामुळे ज्यांना हे माहीत आहे त्यांना प्रत्यक्ष बुद्धाचे दर्शन घडते.

२. परंतु जे मन आपल्या सभोवतालचे वातावरण तयार करते ते केवळ भूतकाळातीलच नव्हे तर वर्तमान आणि भविष्यकाळातील आठवणी, भीती किंवा विलापांपासून मुक्त नसते, कारण ते अज्ञान आणि लोभातून निर्माण झालेले असते.

मनाचे अज्ञान आणि लोभातूनच भ्रांतीमान जग जन्माला आले आहे आणि कारणे आणि परिस्थितींचे समन्वय साधण्याची सर्व अफाट गुंतागुंत मनाच्या आत आहे आणि इतर कोठेही नाही.

जीवन आणि मृत्यू दोन्ही मनातून निर्माण होतात आणि मनात अस्तित्वात असतात. म्हणून, जेव्हा जीवन आणि मृत्यूची चिंता करणारे मन नाहीसे होते, तेव्हा जीवन आणि मृत्यूचे जग त्याच्याबरोबर नाहीसे होते.

स्वतःच्याच भ्रमाच्या जगाने ग्रासलेल्या मनातून एक अज्ञानी जीवन उगवते. मनाच्या बाहेर भ्रांतीचे जग नाही हे शिकले तर विचलित झालेले मन स्पष्ट होते; आणि आपण अशुद्ध वातावरण निर्माण करणे थांबवल्यामुळे आपल्याला बोधिज्ञान प्राप्त होते.

अशा प्रकारे असत्य आणि मृत्यूचे जग मनाने निर्माण केले आहे, मनाच्या बंधनात आहे, मनानेच मनावर राज्य केले आहे; मन हे प्रत्येक परिस्थितीचे स्वामी आहे. भ्रमित नश्वर मनामुळे दुःखमय जगाची निर्मिती होते.

३. म्हणून, सर्व गोष्टी प्रामुख्यानेमनाद्वारेनियंत्रित आणि शासित केल्या जातात आणि त्या सर्व मनाने तयार केल्या आहेत. जशी चाके गाड्या ओढणाऱ्या बैलाच्या मागे लागतात, त्याचप्रमाणे अपवित्र मनाने बोलणाऱ्या आणि वागणाऱ्याच्या मागे दुःख येते.

पण जर माणूस चांगल्या मनाने बोलतो आणि वागतो, तर आनंद त्याच्या सावलीप्रमाणे त्याच्या मागे लागतो. जे वार्ड कृत्य करतात त्यांच्यामनात "मी चूक केली आहे" असा विचार येत असतो आणि त्या कृत्याची स्मृती जीवनात त्याचा अपरिहार्य बदला घेण्यासाठी साठवली जाते. परंतु जे चांगल्या हेतूने कार्य करतात ते "मी चांगले केले" या विचाराने आनंदी होत असतात आणि चांगल्या कृतीमुळे जीवनात सतत आनंद मिळेल या विचाराने आनंदी होत असतात.

जर मन अशुद्ध असेल, तर खडबडीत आणि अवघड वाटेने पाय अडखळतील; पुष्कळदा पडावे लागेल आणि खूप वेदना होतील. पण मन शुद्ध असेल तर मार्ग सुकर आणि प्रवास शांत होतो.

ज्याला शरीर आणि मन या दोन्हीच्या शुद्धतेचा आनंद घ्यायचा आहे तो स्वार्थी, अशुद्ध विचार आणि वाईट वासनांचे जाळे तोडून बुद्धत्वाकडे वाटचाल करतो. जो मनाने शांत असतो त्याला शांतता प्राप्त होते आणि त्यामुळे त्याला रात्रंदिवस अधिक तन्मयतेने आपले मन जोपासता येते.

III

वस्तुमात्राची सत्यता

१. या जगात सर्व काही कारणे आणि परिस्थितींमुळे घडत असल्याने, गोष्टींमध्ये कोणतेही मूलभूत भेद असू शकत नाहीत. लोकांच्या निरर्थक आणि भेदभावपूर्ण विचारांमुळे स्पष्ट भेद अस्तित्वात आहेत.

आकाशात पूर्व आणि पश्चिम असा भेद नाही; लोक स्वतःच्या मनातून भेद निर्माण करतात आणि मग ते त्यांनाच खरे मानतात.

एक ते अनंतपर्यंतच्या गणिती संख्या ही प्रत्येक पूर्ण संख्या आहे आणि प्रत्येकामध्ये परिमाणाचा फरक नसतो; परंतु लोक त्यांच्या लोभासक्त होऊन स्वतःच्या सोयीसाठी भेदभाव करतात, जेणेकरून भिन्न प्रमाणात दर्शविण्यास त्यांनी सक्षम व्हावे.

जन्मजात जीवनाची प्रक्रिया आणि नाशाची प्रक्रिया यात कोणताही भेद नाही; लोक भेदभाव करतात आणि एकाला जन्म आणि दुसऱ्याला मृत्यू म्हणतात. कृतीत योग्य-अयोग्य असा भेदभाव नसतो, पण लोक स्वतःच्या सोयीसाठी भेद करतात.

बुद्ध या भेद भावांपासून दूर राहतात आणि जगाकडे आकाशातून वाहत जाणाऱ्या ढगांप्रमाणे पाहतात. बुद्धासाठी प्रत्येक निश्चित गोष्ट भ्रम आहे; त्याला माहित आहे की मन जे काही पकडते आणि फेकून देते ते अवास्तव आहे; अशा प्रकारे तो प्रतिमा आणि भेदभावात्मक विचारांच्या त्रुटींच्या पलीकडे जातो.

२. लोक त्यांच्या स्वतःच्या कल्पित सोयीसाठी आणि आरामासाठी वस्तूंची आसक्ती करतात; ते संपत्ती, संपत्ती आणि सन्मान मिळवतात. ते विनाशी जीवनाशी अत्याधिक आसक्त होऊन बुद्ध होतात .

ते अस्तित्व आणि अनास्तीत्व , चांगले आणि वाईट, योग्य आणि अयोग्य यांच्यात अनियंत्रित भेद करतात. लोकांसाठी, जीवन हे ग्रहण आणि आसक्ती यांची एक उत्तराधिकार शृंखला आहे आणि त्यामुळेच ते वेदना आणि दुःख स्वतःवर ओढून घेतात.

एकदा एक माणूस लांबच्या प्रवासात नदीवर आला. तो स्वतःला म्हणाला: "नदीच्या या बाजूने चालणे खूप कठीण आणि धोकादायक आहे,

आणि दुसरी बाजू सोपी आणि सुरक्षित वाटते, पण मी कसे पार करू?" म्हणून त्याने फांद्या आणि धेयापासून एक तराफा बांधला आणि सुरक्षितपणे नदी पार केली. मग त्याने स्वतःशी विचार केला: "नदी ओलांडण्यासाठी हा तराफा माझ्यासाठी खूप उपयुक्त ठरला आहे; मी ती काठावर सडण्यासाठी सोडणार नाही, परंतु माझ्याबरोबर घेऊन जाईन." आणि अशा प्रकारे त्याने स्वेच्छेने अनावश्यक ओझे स्वीकारले. या माणसाला ज्ञानी म्हणता येईल का?

ही बोधकथा शिकवते की एखादी चांगली गोष्टही जेव्हा ती अनावश्यक ओझे बनते तेव्हा फेकून द्यावी; जर ती वाईट गोष्ट असेल तर बरेच लवकर सोडावी. निरुपयोगी आणि अनावश्यक चर्चा टाळणे हा बुद्धाने आपल्या जीवनाचा नियम बनवला.

३. वस्तू येथी नाही आणि जातही नाही; त्यांना सातीत्वाही नाही आणि त्या अदृश्यही नाही. म्हणून कोणी त्या प्राप्त करत नाही किंवा त्या गमावाठी नाही.

बुद्ध शिकवतात की वस्तू अस्तित्वाची पुष्टी आणि अस्तित्वाचाइन्कार या दोन्हीच्या पलीकडे असल्याने प्रकट होत नाहीत किंवा अदृश्य होत नाहीत. म्हणजेच, सर्व काही कारणे आणि परिस्थितींचे निरंतर साखळी असल्याने, एक गोष्ट स्वतःच अस्तित्वात नाही, म्हणून असे म्हटले जाऊ शकते की ती अस्तित्वात नाही. त्याच वेळी, कारणे आणि परिस्थितींशी त्याचा सापेक्ष संबंध असल्याने, असे म्हटले जाऊ शकते की ते अनस्तित्वात नाही.

एखाद्या गोष्टीला तिच्या स्वरूपामुळे चिकटून राहणे हा भ्रमाचा स्रोत आहे. जर रूपाला पकडले नाही आणि त्याला चिकटून राहिले नाही तर ही खोटी कल्पना आणि अमूर्त भ्रम प्रकटच होणार नाही. बोधिज्ञान हे सत्य पाहणे आणि अशा मूर्ख भ्रमातून मुक्त होणे होय.

जग हे खरंच स्वप्नासारखं आहे आणि जगाचा खजिना हे एक मोहक मृगजळ आहे. चित्रातील स्पष्ट अंतरांप्रमाणे, वस्तूमध्ये स्वतःचे कोणतेही वास्तव नसते परंतु त्या वाळवंटातील मृगजळाप्रमाणे असतात.

४. कारणांच्या अगणित मालिकेने निर्माण केलेल्या गोष्टी चिरकाल टिकू शकतात यावर विश्वास ठेवणे ही एक गंभीर चूक आहे आणि त्याला शाश्वतता सिद्धांत म्हणतात; पण गोष्टी पूर्णपणे नाहीशा होतात यावर विश्वास ठेवणे ही तितकीच मोठी चूक आहे; याला अस्तित्वाचा सिद्धांत म्हणतात.

सार्वकालिक जीवन आणि मृत्यू, आणि अस्तित्व आणि अन् अस्तित्वाच्या या श्रेणी वस्तूंच्या अत्यावश्यक स्वरूपावर लागू होत नाहीत, परंतु केवळ त्यांच्या देखाव्याला लागू होतात कारण ते अशुद्ध मानवी डोळ्यांनी पाहिले जाते. मानवी इच्छेमुळे, लोक या देखाव्यांशी संबंधित आणि संलग्न होतात; परंतु वस्तूंच्या अत्यावश्यक स्वरूपात त्या अशा सर्व भेदभावांपासून आणि आसक्तींपासून मुक्त असतात.

प्रत्येक गोष्ट कारणे आणि परिस्थितींच्यामालिकेद्वारे तयार केली जात असल्याने, गोष्टींचे स्वरूप सतत बदलत असते; म्हणजेच, अस्सल पदार्थाबद्दल असायला हवे तसे त्यात सातत्य नाही. या सततच्या बदलत्यारूपांमुळेच आपण गोष्टींची तुलना मृगजळ आणि स्वप्नाशी करतो. परंतु, हे स्वरूप सतत बदलत असतानाही, गोष्टी, त्यांच्या अत्यावश्यक अध्यात्मिक स्वरूपात, स्थिर आणि अपरिवर्तनीय असतात.

माणसाला नदी ही नदीसारखी वाटते, पण भुकेल्या राक्षसाला, ज्याला पाण्यात आग दिसते, ती आगीसारखी वाटू शकते. म्हणून, अस्तित्वात असलेल्या नदीबद्दल माणसाशी बोलण्यात काही अर्थ असेल, परंतु राक्षसासाठी त्याला काही अर्थ नाही.

त्याचप्रमाणे, असे म्हणता येईल की गोष्टी भ्रमासारख्या आहेत; त्यांना म्हणता येईल अस्तित्वात नाही किंवा अन् अस्तित्वात नाही.

तरीही असे म्हणता येणार नाही की, या बदलाच्या आणि स्वरूपाच्या जगाशिवाय, कायमस्वरूपी आणि सत्याचे दुसरे जग आहे. या जगाला एकतर लौकिक किंवा वास्तविक मानणे चूक आहे.

पण या जगाचे अज्ञानी लोक हेच खरे जग आहे असे मानतात आणि त्या बिनबुडाच्या समजुतीनुसार वागतात. परंतु हे जग केवळ एक भ्रम आहे, त्यांची कृत्ये,

त्रुटीवर आधारित असल्याने, ती त्यांना फक्त हानी आणि दुःखात ओढत नेत असतात.

एक ज्ञानी माणूस, जग केवळ एक भ्रम आहे हे ओळखून, ते वास्तविक असल्यासारखे वागत नाही, म्हणून तो दुःखापासून वाचतो.

IV

मध्यम मार्ग

१. जे लोक ज्ञानाकडे नेणारा मार्ग निवडतात त्यांच्यासाठी दोन टोके आहेत जी काळजीपूर्वक टाळली पाहिजेत. प्रथम, शरीराच्या वासनांमध्ये भोगाची पराकाष्ठा आहे. दुसरे, विरुद्ध टोक आहे तपस्वी शिस्त, एखाद्याच्या शरीराचा आणि मनाचा अवास्तव छळ करणे.

मध्यम मार्ग, जो या दोन टोकांच्या पलीकडे जातो आणि ज्ञान आणि बुद्धी आणि मनःशांतीकडे नेतो, त्याला मध्यम मार्ग म्हटले जाऊ शकते. मध्यम मार्ग म्हणजे काय? यात आठ अंगी मार्ग आहे: सम्यक दृष्टी, सम्यक संकल्प, सम्यक वाणी, सम्यक कर्मांत, सम्यक आजीविका, सम्यक प्रयत्न, सम्यक स्मृति आणि सम्यक समाधी.

म्हटल्याप्रमाणे, कारणांच्या अंतहीन मालिकेमुळे सर्व गोष्टी दिसतात किंवा अदृश्य होतात. अज्ञानी लोक जीवनाला एकतर अस्तित्व किंवा अन-अस्तित्व म्हणून पाहतात, परंतु ज्ञानी लोक अस्तित्व आणि नसणे या दोन्हीच्या पलीकडे असे काहीतरी पाहतात जे त्या दोघांच्याही पलीकडे असतात; हे मध्य-मार्गाचे निरीक्षण आहे.

२. समजा एक लाकडाचा ओंडका नदीत तरंगत आहे. जर तो ओंडका जमिनीवर पडला नाही किंवा बुडला नाही, किंवा माणसाने बाहेर काढला नाही, किंवा कुजला नाही, तर शेवटी तो समुद्रापर्यंत पोहोचेल. आयुष्य हे एका मोठ्या नदीच्या प्रवाहात अडकलेल्या या लाकडाच्या ओंडक्या सारखे आहे. जर एखादी व्यक्ती आत्मभोगाच्या जीवनाशी संलग्न होत नसेल, किंवा जीवनाचा त्याग करून, आत्मयातनाच्या जीवनाशी संलग्न होत नसेल; जर एखाद्या व्यक्तीला त्याच्या सद्गुणांचा अभिमान वाटत नसेल किंवा त्याच्या वाईट कृत्यांशी संलग्न नसेल; बोधिज्ञानाच्या शोधात तो भ्रांतीचा तिरस्कार करत नाही किंवा त्याला घाबरत नाही, तर अशी व्यक्ती मध्यम मार्गाचा अवलंब करत आहे.

बुद्धत्व मार्गाचा अवलंब करताना महत्त्वाची गोष्ट म्हणजे कोणत्याही टोकाला अडकणे टाळणे, म्हणजेच नेहमी मध्यम मार्गाचा अवलंब करणे.

गोष्टी अस्तित्वात नाहीत किंवा अन-अस्तित्वात नाहीत हे जाणून, प्रत्येक गोष्टीचे स्वप्नासारखे स्वरूप लक्षात ठेवून, व्यक्तीने व्यक्तिमत्त्वाचा अभिमान किंवा चांगल्या कृत्यांची प्रशंसा करणे टाळले पाहिजे; किंवा इतर कशानेही पकडले आणि अडकले जाता कामा नये.

जर एखाद्या व्यक्तीने आपल्या इच्छांच्या प्रवाहात अडकणे टाळायचे असेल, तर त्याने सुरुवातीपासूनच गोष्टी समजून घेण्याचे शिकले पाहिजे जेणेकरून त्याला त्यांची सवय होईल आणि तो त्यांच्याशी संलग्न होईल. त्याने अस्तित्वाशी किंवा अन-अस्तित्वाशी, आत किंवा बाहेरील कोणत्याही गोष्टीशी, चांगल्या किंवा वाईट गोष्टींशी, बरोबर किंवा चुकीच्या गोष्टींशी संलग्न होऊ नये.

जर तो गोष्टींशी जोडला गेला तर, त्याच क्षणी, एकाच वेळी, भ्रमाचे जीवन सुरू होते. जो बुद्धत्वाचा मध्यम मार्गाचा अवलंब करतो तो पश्चात्ताप करणार नाही, अपेक्षांची कदर करणार नाही, परंतु, न्याय्य आणि शांत मनाने, जे येईल ते तो पूर्ण करेल.

३. बुद्धत्वाचे कोणतेही निश्चित स्वरूप किंवा स्वभाव नाही ज्याद्वारे ते स्वतः प्रकट होऊ शकते; म्हणून बुद्धत्वात, बोधिज्ञान करण्यासारखे काही नाही.

बुद्धत्व केवळ भ्रम आणि अज्ञानामुळे अस्तित्वात आहे; जर ते नाहीसे झाले तर बुद्धत्वही होईल. आणि याच्या उलटही सत्य आहे: भ्रम आणि अज्ञानाशिवाय बुद्धत्व नाही; बुद्धत्वशिवाय कोणताही भ्रम आणि अज्ञान नाही.

म्हणून, बुद्धत्व ही एक "ग्रहण करण्याची गोष्ट आहे" असा विचार करण्यापासून सावध रहा, जेणेकरून ते देखील अडथळा बनू नये.

जे मन अंधारात होते ते जेव्हा प्रबुद्ध होते तेव्हा ते नाहीसे होते आणि त्याच्या जाण्याने आपण ज्याला ज्ञान म्हणतो ती गोष्टही निघून जाते.

जोपर्यंत लोकांना बुद्धत्वाची इच्छा असते आणि ते समजून घेतात, तोपर्यंत याचा अर्थ असा होतो भ्रम अजूनही त्यांच्याबरोबर आहे; म्हणून, जे मार्ग अनुसरत आहेत बोधिज्ञान ते समजू नये, आणि जर ते बुद्धत्वापर्यंत पोहोचले तर त्यांनी त्यात रेंगाळू नये

जेव्हा लोक या अर्थाने बुद्धत्व प्राप्त करतात तेव्हा याचा अर्थ असा होतो की सर्वकाही बुद्धत्व आहे जसे आहे तसे; त्यामुळे लोकांनी तोवर बोधीज्ञानासाठी या जोवर मार्गाचा अवलंब करावा त्यांच्या विचारांत, सांसारिक आसक्ती आणि प्रज्ञा यांच्यातील एकसारखेपणा येत नाही.

४. सार्वभौमिकतेच्या या संकल्पनेला - ज्या गोष्टी त्यांच्या स्वाभाविक स्वरूपातील आहेत त्यांना वेगळे गुण नसतात - याला "शून्यता" म्हणतात. शून्यता म्हणजे निरर्थकता, न जन्मलेला, स्वतःचा स्वभाव नसलेला, द्वैत नसलेला. हे असे आहे की वस्तूचे स्वतःमध्ये कोणतेही स्वरूप किंवा वैशिष्ट्ये नसतात त्यामुळे आपणास त्यांच्याबद्दल शक्य नाही जन्माला किंवा नष्ट होत नाही. भेदभावाच्या दृष्टीने ज्या गोष्टींचे वर्णन करता येईल अशा आवश्यक स्वरूपाविषयी काहीही नाही; त्यामुळेच गोष्टींना अप्रस्तुत म्हणतात.

निदर्शनास आणल्याप्रमाणे, सर्व गोष्टी कारणे आणि परिस्थितींमुळे दिसतात आणि अदृश्य होतात. कि त्यांची उत्पत्ती होते व त्यांचा विनाश होत नाही.

काहीही कधीही पूर्णपणे एकाकी अस्तित्वात नाही; सर्व काही इतर सर्व गोष्टींशी संबंधित आहे.

जेथे प्रकाश आहे तेथे अंधकार आहे; जेथे मोठे आहे तेथे छोटे आहे; जिथे पांढरा आहे तिथे काळा आहे. याप्रमाणेच, वस्तूंचा स्वतःचा स्वभाव एकट्याने अस्तित्वात नसल्यामुळे त्यांना अ-भौतिक म्हणतात.

त्याच तर्कानुसार, अज्ञानाशिवाय प्रबोधन असू शकत नाही आणि ज्ञानाशिवाय अज्ञान असू शकत नाही. गोष्टी त्यांच्या स्वाभाविक स्वरूपामध्ये भिन्न नसल्यामुळे, तेथे द्वैत असू शकत नाही.

५. लोक सवयीने स्वतःला जन्म आणि मृत्यूशी जोडलेले समजतात, परंतु प्रत्यक्षात अशा कोणत्याही संकल्पना नाहीत.

जेव्हा लोकामध्ये हे सत्य जाणून घेण्याची क्षमता येते तेव्हा त्यांना जन्म आणि मृत्यू यांच्यातील अद्वैत्वाचे सत्य कळले असते.

लोक अहंकार-व्यक्तिमत्त्वाच्या कल्पनेची कदर करतात म्हणून ते ताब्यात ठेवण्याच्या कल्पनेला चिकटून राहतात; परंतु "अहंकार" अशी कोणतीही गोष्ट नसल्यामुळे, संग्राह्य संपत्ती यासारख्या गोष्टी असू शकत नाहीत. जेव्हा लोक हे सत्य जाणण्यास सक्षम होतील, तेव्हा त्यांना "अद्वैत" चे सत्य कळू शकेल.

लोक शुद्धता आणि अशुद्धतायांच्यातील फरकाची कदर करतात; परंतु गोष्टींच्या स्वरूपामध्ये, लोकांच्या मनात खोट्या आणि मूर्ख प्रतिमा उदित झाल्याशिवाय असा कोणताही भेद नाही.

त्याचप्रमाणे लोक चांगले आणि वाईट यात फरक करतात, परंतु चांगले आणि वाईट वेगळे अस्तित्वात नसतात. जे लोक बुद्धत्वाच्या मार्गावर चालले आहेत ते अशा प्रकारचे कोणतेही द्वैत ओळखत नाहीत आणि ते त्यांना चांगल्याची प्रशंसा आणि वाईटाची निंदा करू शकत नाहीत किंवा चांगल्याचा तिरस्कार करू शकत नाहीत आणि वाईटाला माफ करू शकत नाहीत.

लोक नैसर्गिकरित्या दुर्दैवाची भीती बाळगतात आणि चांगल्या नशिबाची आस बाळगतात; परंतु या भेदाचा बारकाईने अभ्यास केल्यास, दुर्दैव हे बहुधा नशीब आणि चांगले नशीब दुर्दैवी ठरते. ज्ञानी माणूस जीवनातील बदलत्या परिस्थितीला समन्यायी भावनेने सामोरे जायला शिकतो, तो यशाने खूश होत नाही किंवा अपयशाने निराश होत नाही. अशा प्रकारे त्याला द्वैतरहित सत्याची जाणीव होते.

म्हणून, द्वैत संबंध व्यक्त करणारे सर्व शब्द - जसे की अस्तित्त्व आणि अन् नास्तित्त्व, सांसारिक आकांक्षा आणि सत्य-ज्ञान, शुद्धता आणि अशुद्धता, चांगले आणि वाईट - यापैकी कोणत्याही व्यक्तीच्या विचारसरणीतील विरोधाभास असलेल्या अटी त्यांच्या खऱ्या अर्थाने व्यक्त केल्या किंवा ओळखल्या जात नाहीत. जेव्हा लोक अशा अटींपासून आणि त्यांच्यात निर्माण झालेल्या भावनांपासून मुक्त राहतात, तेव्हा त्यांना शून्यतेचे वैश्विक सत्य कळते.

६. ज्याप्रमाणे निर्मळ आणि सुवासिक कमळाचे फूल उंचावरील शेतातील स्वच्छ चिकणमातीपेक्षा दलदलीच्या चिखलातून उगवते, त्याचप्रमाणे सांसारिक वासनांच्या चिखलातून बुद्धत्वाचे शुद्ध ज्ञान प्राप्त होते. पाखंडी लोकांची चुकीची मते आणि सांसारिक वासनांचे भ्रम हे बुद्धत्वाचे बीज असू शकतात.

जर चालकाला समुद्रातील अमूल्य रत्न मिळवायचे असतील तर पोहणाऱ्याने दातेरी कोरल आणि दुष्ट शार्क माशाच्या सर्व धोक्यांना तोंड देत समुद्राच्या तळाशी उतरले पाहिजे. म्हणून मनुष्याला मौल्यवान निष्ठाण रत्न प्राप्त करायचे असेल तर त्याला सांसारिक आसक्तीच्या संकटांना तोंड द्यावे लागेल. त्याच्यामध्ये बुद्धत्वा कडे नेणारा मार्ग शोधण्याची इच्छा जागृत होण्यापूर्वी त्याला प्रथम अहंकार आणि स्वार्थाच्या डोंगराळ खड्ड्यांमध्ये हरवले पाहिजे.

एका तपस्वीची एक आख्यायिका आहे ज्याला खरा मार्ग शोधण्याची इतकी प्रचंड इच्छा होती की त्याने तलवारींचा डोंगर चढला आणि स्वतः ला आगीत टाकले, त्याच्या आशेमुळे ते सहन केले. जो मार्गातील संकटांचा धोका पत्करण्यास तयार आहे, त्याला स्वार्थाच्या तलवारीने लटपटणाऱ्या पर्वतांवर आणि द्वेषाच्या आगीतही थंडगार वाऱ्याची झुळूक वाहताना सापडेल आणि शेवटी, त्याच्या लक्षात येईल की त्याने ज्या स्वार्थी आणि वासना यांच्या विरोधात संघर्ष केला आणि जे भोगले ते बोधीज्ञानच आहे.

७. बुद्धाची शिकवण आपल्याला दोन परस्परविरोधी दृष्टिकोनातून द्वैत नसलेल्या संकल्पनेकडे घेऊन जाते.

त्याच्यामध्ये निब्बानाकडे नेणारा मार्ग शोधण्याची इच्छा जागृत होण्यापूर्वी त्याला प्रथम अहंकार आणि स्वार्थाच्या डोंगर द-यामध्ये स्वतःला हरवावे लागेल. एखादी गोष्ट चांगली आणि बरोबर आहे असे समजणे आणि दुसरी वाईट आणि असार आहे. संजून तिच्यापासून पळ काढणे ही लोकांची चूक आहे.

जर लोक सर्व गोष्टी पोळल आणि क्षणभंगुर आहेत असा आग्रह धरत असतील तर सर्व गोष्टी वास्तविक आहेत आणि बदलत नाहीत असा आग्रह धरणे ही तितकीच मोठी चूक आहे. जर एखादी व्यक्ती त्याच्या अहंकार-व्यक्तिमत्वाशी संलग्न झाली तर ती चूक आहे कारण ती त्याला असंतोष किंवा दुःखापासून वाचवू शकत नाही. जर तो मानत असेल की अहंकार नाही, तर ती देखील एक चूक आहे आणि सत्याच्या मार्गाचे आचरण करणे त्याच्यासाठी निरुपयोगी आहे. सर्व काही दुःखःमय आहे, असे लोक ठामपणे सांगत असतील, तर तेही चूक आहे; सर्वकाही सुखकारक आहे असे जर ते ठामपणे सांगतात, तर तीही चूक आहे. बुद्ध मध्यममार्ग शिकवितात. बुद्ध या पूर्वग्रह दुषित संकल्पनांच्या पलीकडे जाणा-या मध्यम प्रतिपदाचा उपदेश करतात, ज्यात द्वैत अद्वैतात विलीन होते.

अध्याय तिसरा बुद्ध-स्वभाव

।

मनाची शुद्धता

१. मानवांमध्ये अनेक प्रकारची आणि अनेक स्तरीय मानसिकता आहे: काही शहाणे आहेत, काही मूर्ख आहेत, काही चांगल्या स्वभावाचे आहेत, काही वाईट स्वभावाचे आहेत, काही सहज नेतृत्व करतात, काही नेतृत्व करणे कठीण आहे, काही शुद्ध मनाचे आहेत आणि काही अशुद्ध मने आहेत; परंतु संबोधिज्ञान प्राप्तीच्या बाबतीत हे फरक नगण्य आहेत. जग हे अनेक प्रकारच्या वनस्पतींनी भरलेल्या कमळाच्या तलावासारखे आहे; अनेक वेगवेगळ्या रंगांची फुले आहेत. काही पांढरे, काही गुलाबी, काही निळे, काही पिवळे; काही पाण्याखाली वाढतात, काही आपली पाने पाण्यावर पसरतात आणि काही आपली पाने पाण्याच्या वर वाढवतात. मानवजातीमध्ये आणखी बरेच फरक आहेत. लैंगिक संबंदात फरक आहे, परंतु तो एक आवश्यक फरक नाही, कारण, योग्य प्रशिक्षणाने, पुरुष आणि स्त्रियादोघेहीबोधिज्ञान प्राप्त करू शकतात.

हत्तींचा प्रशिक्षक होण्यासाठी, एखाद्या व्यक्तीकडे पाच पात्रता असणे आवश्यक आहे: चांगले आरोग्य, आत्मविश्वास, परिश्रम, हेतूची प्रामाणिकता आणि प्रज्ञा. बुद्धाच्या प्रबोधनाच्या मध्यम मार्गाचे अनुसरण करण्यासाठी, एखाद्यामध्ये समान पाच चांगले गुण असणे आवश्यक आहे.

जर एखाद्यामध्ये हे गुण असतील तर लिंग काहीही असले तरी त्याला बुद्धत्व प्राप्त करणे शक्य आहे. बुद्धाची शिकवण शिकायला फार वेळ लागणार नाही, कारण सर्व मानवांमध्ये बुद्धत्वाची मानसिक शक्ति आहे.

२. बोधिज्ञान मार्गाच्या आचरणात, लोक बुद्धांना स्वतःच्या डोळ्यांनी पाहतात आणि स्वतःच्या मनाने बुद्धावर विश्वास ठेवतात. बुद्धाला पाहणारे डोळे आणि बुद्धावर विश्वास ठेवणारे मन तेच डोळे आणि तेच मन असते जे त्या दिवसापर्यंत जन्म-मृत्यूच्या जगात भटकत होते.

जर एखाद्या राजाला डाकूंनी ग्रासले असेल, तर त्याने त्यांच्यावर हल्ला करण्यापूर्वी त्यांची छावणी कुठे आहे हे शोधून काढले पाहिजे. म्हणून, जेव्हा एखादा मनुष्य सांसारिक वासनांनी ग्रासलेला असतो तेव्हा त्यापासून सुटका होण्यासाठी त्याने प्रथम त्यांचे मूळ शोधले पाहिजे.

जेव्हा एखादा माणूस घरात असतो आणि त्याचे डोळे उघडतो तेव्हा त्याला प्रथम खोलीचे आतील भाग लक्षात येईल आणि नंतरच त्याला खिडक्याबाहेरचे दृश्य दिसेल. अशाच प्रकारे घरातील वस्तूंची डोळ्याने ओळख होण्याआधी आपल्याला बाह्य गोष्टी लक्षात येऊ शकत नाहीत.

जर शरीरात मन असेल तर आधी शरीराच्या आतल्या गोष्टी जाणून घेतल्या पाहिजेत; परंतु सामान्यतः लोकांना बाह्य गोष्टींमध्ये रस असतो आणि शरीरातील गोष्टींची त्यांना फारशी माहिती किंवा काळजी नसते.

जर मन शरीराच्या बाहेर स्थित असेल तर ते शरीराच्या गरजांच्या संपर्कात नसेल. पण, खरं तर, मनाला काय वाटतं ते शरीराला जाणवतं आणि शरीराला काय वाटतं ते मनालाही कळतं. त्यामुळे मानवी मन हे शरीराच्या बाहेर आहे असे म्हणता येणार नाही. मग, मन नावाची वस्तू कोठे अस्तित्वात आहे?

३. अज्ञात भूतकाळापासून, स्वतःच्या कर्मणि संस्कारित होऊन आणि दोन मूलभूत गैरसमजांनीभ्रमित होऊन लोक अज्ञानात भटकले आहेत.

प्रथम, जन्म-मृत्यूच्या या असत्यतेच्या मुळाशी असलेले विवेकवादी मन हाच त्यांचा खरा स्वभाव आहे, असा लोकांचा विश्वास होता; आणि, दुसरे म्हणजे, त्याच्याजवळ भेदभाव करणाऱ्या मनाच्या मागे लपलेले, बोधिज्ञानाचे शुद्ध मन आहे, जे त्यांचे खरे स्वरूप आहे हे त्यांना माहीत नव्हते.

जेव्हा माणूस आपली मुठ बंद करून हात वर करतो तेव्हा डोळ्यांना ते दिसते आणि मन ते जाणून घेते, भेदभाव करते, परंतु जाणून घेणारे गे मन खरे मन नसते.

भेद जाणून घेणारे करणारे मन हे केवळ काल्पनिक भेदांना जाणून घेणारे एक मन आहे जे लोभ आणि स्वतःशी संबंधित इतर मनःस्थितींनी निर्माण केले आहे. भेदभाव जाणणारे मन कारणे आणि परिस्थितींच्या अधीन असते, ते कोणत्याही आत्म-पदार्थापासून मुक्त असते आणि ते सतत बदलत असते. त्याचे कोणतेही खरे स्वरूप नसते परंतु, लोक मानतात की हे मन त्यांचे खरे मन आहे, आणि तेथेच भ्रम (मोह) उत्पन्न होऊन कारणे आणि परिस्थितीमुळे (हेतू-प्रत्ययामुळे) दुःखाचा उद्भव होतो.

माणूस आपला हात उघडतो आणि मनाला ते कळते; पण ते काय हलते? ते मन आहे की हात? किंवा ते दोघेही नाहीत? जर हात हलला तर मन त्यानुसार हलते आणि मन हलले तर हात देखील . परंतु हलणारे मन हे मनाचे केवळ वरवरचे स्वरूप आहे: ते खरे आणि मूलभूत मन नाही.

४. स्वभाविकतः, प्रत्येकाचे मन शुद्ध स्वच्छ असते, परंतु ते सहसा एखाद्याच्या परिस्थितीतून निर्माण झालेल्या सांसारिक इच्छांच्या अशुद्धतेने आणि धुळीने झाकलेले असते. हे अशुद्ध मन एखाद्याच्या स्वभावाचे सार नाही: काहीतरी जोडले गेले आहे, जसे की घुसखोर किंवा घरात अतिथी, परंतु ग्रहस्थ नव्हे.

चंद्र अनेकदा ढगांनी आच्छादलेला असतो, परंतु तो त्यांच्याद्वारे हलविला जात नाही आणि त्याची शुद्धता अस्पष्ट राहते. त्यामुळे हे अशुद्ध मन हे त्यांचेच खरे मन आहे, असा विचार करून लोकांनी भ्रमित होऊ नये.

बुद्धत्वाचे शुद्ध आणि अपरिवर्तनीय मूलभूत मन जागृत करण्याचा प्रयत्न करून त्यांनी या वस्तुस्थितीची सतत आठवण करून दिली पाहिजे. बदलत्या, दूषित मनाला वेठीस धरून आणि स्वतःच्या विकृत कल्पनांनी भ्रमित होऊन ते भ्रमाच्या जगात भटकत असतात.

मानवी मनातील अवस्था आणि विकृती लोभामुळे तसेच बदलत्यापरिस्थितींवरील प्रतिक्रियांमुळे उत्तेजित होतात.

जे मन वस्तूच्या प्रकट होण्यामुळे विचलित होत नाही, जे सर्व परिस्थितीत शुद्ध आणि शांत राहते, तेच खरे मन आहे आणि तेच स्वामी असले पाहिजे.

अतिथी नजरेआड झाल्यामुळे सराय नाहीसे होते असे आपण म्हणू शकत नाही; जीवनातील बदलत्या परिस्थितीमुळे जागृत झालेले मलिन मन नाहीसे झाले की खरे स्वत्व नाहीसे झाले असे म्हणता येत नाही. बदलत्या परिस्थितीनुसार जे बदलते ते मनाचे खरे स्वरूप नाही.

५. शाळेच्या खोलीचा विचार करूया जो सूर्य चमकत असताना प्रकाशमय असतो परंतु सूर्यास्तानंतर अंधार असतो.

आपण सूर्याबरोबर निघणारा प्रकाश आणि रात्रीबरोबर येणारा अंधार याचा विचार करू शकतो, परंतु प्रकाश आणि अंधार जाणणाऱ्या मनाचा विचार आपण करू शकत नाही. प्रकाश आणि अंधाराला बळी पडणारे मन कोणालाही परत देता येत नाही; ते फक्त खऱ्या स्वभावाकडे परत येऊ शकते जे त्याचे मूलभूत स्वरूप आहे.

हे फक्त एक "तात्पुरते" मन आहे जे सूर्य उगवताना आणि मावळताना क्षणोक्षणी प्रकाश आणि अंधारातील बदल लक्षात घेते.

जीवनातील बदलत्या परिस्थितीनुसार क्षणोक्षणी वेगवेगळ्या भावना असणारे मन हे केवळ 'तात्पुरते' मन असते; ते खरे मन नाही. प्रकाश आणि अंधाराची जाणीव करणारे मूलभूत आणि खरे मन हेच माणसाचे खरे स्वरूप आहे.

चांगल्या आणि वाईट, प्रेम आणि द्वेषाच्या तात्पुरत्या भावना, ज्या आजूबाजूच्या परिस्थितीमुळे आणि बदलत्या बाह्य परिस्थितीमुळे उत्तेजित झाल्या आहेत, त्या केवळ क्षणिक प्रतिक्रिया आहेत ज्यांचे कारण मानवी मनाच्या विकृतीमध्ये आहे.

ज्या इच्छा आणि ऐहिक अकांक्षणी मनाचे मनोरंजन होते, त्यामागे मनाचे, स्पष्ट आणि निर्दोष मूलभूत खरे सार असते.

गोलाकार भांड्यात पाणी गोलाकार आणि चौरसात चौरस आहे, परंतु पाण्याला स्वतःला कोणताही विशिष्ट आकार नाही. ही वस्तुस्थिती लोक अनेकदा विसरतात.

लोक हे चांगले आणि ते वाईट पाहतात, त्यांना हे आवडते आणि ते आवडत नाही आणि ते सात आणि असत यात भेद करतात; आणि मग या गुंताल्यात गुंतुं त्यांच्या आसक्तीत मग्न होऊन दुःखी होतात.

जर लोकांनी या काल्पनिक आणि खोट्या भेदभावांबद्दलची त्यांची आसक्ती सोडली आणि त्यांच्या मूळ मनाची शुद्धता पुनर्संचयित केली, तर त्यांचे मन आणि त्यांचे शरीर दोन्ही अपवित्र आणि दुःखांपासून मुक्त होईल; त्यांना त्या स्वातंत्र्यामुळे मिळणारी शांतता कळेल.

॥

बुद्ध-स्वभाव

१. आम्ही शुद्ध आणि खरे मन हे मूलभूत असल्याचे सांगितले आहे; तो बुद्ध-स्वभाव आहे, म्हणजेच बुद्धत्वाचे बीज आहे.

सूर्य आणि कागद यांच्यामध्ये लेन्स ठेवल्यास आग लागू शकते, परंतु आग कोठून येते? लेन्स सूर्यापासून खूप अंतरावर आहे, परंतु लेन्सद्वारे वर आग कागदावर नक्कीच दिसते. पण जर कागदात पेटण्याचा स्वभाव नसेल तर आग लागणार नाही.

त्याचप्रमाणे, बुद्धाच्या प्रज्ञेचा प्रकाश मानवी मनावर केंद्रित केल्यास, त्याचे खरे स्वरूप, जे बुद्धत्व आहे, प्रज्वलित होईल आणि त्याचा प्रकाश लोकांच्या मनाला आपल्या तेजाने प्रकाशित करेल आणि बुद्धावरील श्रद्धा जागृत करेल. तो सर्व मानवी मनांसमोर बुद्धीची लेन्स ठेवतो आणि अशा प्रकारे त्यांचा विश्वास प्रदीप्त होऊ शकतो.

२. अनेकदा लोक बुद्धाच्या बुद्धत्वाच्या ज्ञानाबद्दल त्यांच्या खऱ्या मनातील आत्मीयतेकडे दुर्लक्ष करतात, आणि त्यामुळे, सांसारिक वासनांच्या जाळ्यात अडकतात, चांगल्या आणि वाईटाच्या भेदभावात अडकतात आणि नंतर त्यांच्या बंधनावर आणि दुःखावर शोक करतात.

का तरी, हे मूलभूत आणि शुद्ध मन धारण करणा-या लोकांनी अजूनही भ्रमांना चिकटून राहून भ्रम आणि दुःखाच्या जगात भटकण्यासाठी स्वतःचा बुद्ध-स्वभाव झाकून ठेवावा? त्यांच्यासाठीच बुद्ध प्रज्ञेचा प्रकाश असतांना असे का?

एकदा एका माणसाने आरशाच्या उलट बाजूकडे पाहिले आणि त्याचा चेहरा आणि डोके न दिसल्यामुळे तो वेडा झाला. केवळ आरशाच्या उलट्या बाजूने निष्काळजीपणे पाहिल्यामुळे माणूस वेडा होणे किती अनावश्यक आहे!

एखाद्या व्यक्तीने दुःख सहन करणे जितके मूर्ख आणि अनावश्यक आहे तितकेच त्याला ज्ञान प्राप्त होत नाही कारण त्याला ते मिळेल. बुद्धत्वात अपयश नाही; अपयश त्या लोकांमध्ये आहे, ज्यांनी आपल्या विवेक बुद्धीने दीर्घकाळ ज्ञानाचा शोध घेतला आहे, त्यांना हे समजले नाही की ते खरे मन नसून ते काल्पनिक मने आहेत जी लोभ आणि माया यांच्या संचयामुळे निर्माण झाली आहेत आणि त्यांचे खरे मन लपवत आहेत.

आपण अपेक्षिलेल्या अवधीत आपल्याला ज्ञानप्राप्ती झाली नाही म्हणू एखाद्याने दुःखी होणे हे तितकेच मुर्खातापूर्ण आणि अनावश्यक आहे. प्रज्ञाप्रकाशात विफलता नाही. विफलता त्या लोकात आहे त्यांनी दीर्घ काळ भेदग्रस्त मनाने प्रज्ञेचा शोध घेतला. आपली माने खरी नाहीत याची जाणीव करून न घेताच लोभ आणि भ्रमयुक्त होऊन ख-या मनावर आच्छादन घालून आणि त्यास लपून काल्पनिक मनानी ते शोध घेतात त्यांचे अपयश असते.

जर मिथ्या दृष्टी दूर झाली तर प्रज्ञा प्राप्त होईल. परंतु, विचित्र गोष्ट म्हणजे, जेव्हा लोक प्रज्ञा प्राप्त करतात, तेव्हा त्यांना हे समजेल की मिथ्या दृष्टी शिवाय प्रज्ञा प्राप्त होऊ शकत नाही.

३. बुद्ध-स्वभाव ही संपुष्टात येणारी गोष्ट नाही. दुष्ट माणसांनी पशू किंवा भुकेल्या राक्षसी जन्माला यावे किंवा नरकात पडावे, तरीही ते त्यांचा बुद्ध-स्वभाव कधीही गमावत नाहीत.

देहाच्या अशुद्धतेत गाडले गेले किंवा सांसारिक इच्छांच्या मुळाशी दडलेले असले आणि ते विसरले असले तरी बुद्धत्वाबद्दलची मानवी आत्मीयता कधीच पूर्णपणे नष्ट होत नाही.

४. मद्य धुंद झोपेत पडलेल्या माणसाची एक जुनी कथा आहे. त्याचा मित्र जमेल तितका वेळ त्याच्याजवळ राहिला पण, त्याला यात्रेसाठी जाने अनिवार्य झाले आणि आपल्या मित्राला गरज पडेल या भीतीने, मित्राने दारूच्या नशेत असलेल्या मित्राच्या कपड्यात एक मौल्यवान रत्न लपून ठेवले. मद्य धुंद झालेला माणूस बरा झाल्यावर, त्याच्या मित्राने आपल्या कपड्यात रत्न लपून ठेवले आहे हे त्याला माहीत नसल्याने, तो गरिबी आणि उपासमारीत भटकत राहिला. बऱ्याच दिवसांनी दोघे ते पुन्हा भेटले आणि मित्राने त्या गरीब माणसाला त्या मौल्यवान रत्नाबद्दल सांगितले आणि त्याला ते रत्न शोधण्याचा सल्ला दिला.

कथेतील मद्य धुंद मनुष्याप्रमाणे, अज्ञानी लोक या जन्म-मृत्यूच्या जीवनात दुःखात भटकत असतात, त्यांच्या अंतरंगात शुद्ध आणि निर्मळ, असा अत्यंत मौल्यवान बुद्ध स्वभावाचा ठेवा दडलेला असतो याची त्यांना जाणीवच नसते.

कितीही अजागृत लोक हे खरे असले तरी प्रत्येकाच्या ताब्यात हा परमोच्च स्वभाव आहे, आणि ते कितीही अधोगती आणि अज्ञानी असले तरी, बुद्ध त्यांच्यावरील विश्वास कधीच ढळू देत नाहीत कारण त्यांना माहित आहे की त्यांच्यापैकी अगदी सामान्य माणसातही बुद्धत्वाचे सर्व गुण विद्यमान आहेत.

अज्ञानामुळे ज्यांची फसगत झालेली आहे आणि त्यामुळे जे म्हणून स्वतःचा बुद्ध-स्वभाव पाहू शकत नाहीत त्यांच्यामध्ये बुद्ध विश्वास जागृत करतो, त्यांना त्यांच्या भ्रमांपासून दूर नेतो आणि त्यांना शिकवतो की मुळात स्वतःमध्ये आणि बुद्धत्वामध्ये काही फरक नाही.

५. ज्याने बुद्धत्व प्राप्त केले आहे तो बुद्ध आहे आणि आणि लोक ते आहेत जे बुद्धत्व प्राप्त करण्यास सक्षम आहेत; त्यांच्यामध्ये असलेला हा सर्व फरक आहे.

पण जर एखाद्या माणसाला असे वाटत असेल की त्याला बुद्धत्व प्राप्त झाले आहे, तर तो स्वतःला फसवत आहे, कारण तो त्या दिशेने वाटचाल करत असला तरी तो अद्याप बुद्धत्वा पर्यंत पोहोचलेला नाही.

कठोर आणि विश्वासू प्रयत्नांशिवाय बुद्ध-स्वरूप प्रकट होत नाही आणि बुद्धत्व प्राप्त होईपर्यंत कार्य पूर्ण होत नाही.

६. एकदा एका राजाने काही आंधळ्यांना हत्तीजवळ एकत्र केले आणि त्यांना हत्ती कसा असतो हे सांगण्यास सांगितले. पहिल्या माणसाला हत्तीचा एक दात गवसला एक तुकडा आणि तो म्हणाला एक हत्ती एखादद्या मोठ्या गाजरासारखा आहे; दुसऱ्याने कानाला हात लावला आणि तो मोठ्या पंख्यासारखा असल्याचे सांगितले; दुसऱ्याने त्याच्या सोंडाला स्पर्श केला आणि तो मुसळा सारखा असल्याचे सांगितले; अजून एक, ज्याला त्याचा पाय जाणवला, तो म्हणाला तो खांबासारखा आहे; आणि दुसरा, ज्याने तिची शेपटी पकडली ती दोरीसारखी होती. त्यापैकी एकालाही राजाला हत्तीचे खरे रूप सांगता आले नाही.

त्याचप्रमाणे, मनुष्याच्या स्वभावाचे अंशतः वर्णन केले जाऊ शकते परंतु मनुष्याच्या वास्तविक स्वरूपाचे, बुद्ध-स्वभावाचे वर्णन करण्यास मनुष्य मात्र सक्षम नाही.

केवळ एकच मार्ग आहे ज्याद्वारे मनुष्याचा शाश्वत स्वभाव, त्याचा बुद्ध-स्वभाव, जो सांसारिक इच्छांमुळे विचलित होऊ शकत नाही किंवा मृत्यूने नष्ट होऊ शकत नाही, स्पष्ट वर्णिता येणे शक्य आहे आणि तो म्हणजे बुद्ध आणि बुद्धाची उदात्त शिकवण.

III

अहंकारविहीनता

१. आपण बुद्ध-स्वभावाबद्दल असे बोलत आहोत जसे की ते वर्णन केले जाऊ शकते असे काहीतरी आहे,

जसे की ते इतर शिकवणींच्या "आत्मा" सारखेच असते, परंतु तसे नाही.

"आत्म-व्यक्तिमत्व" ही संकल्पना भेदभाव करणाऱ्या मनाने कल्पिलेली अशी गोष्ट आहे जी त्याने प्रथम ग्रहण केली आणि नंतर ते त्याच्यात आसक्त झाले. मात्र त्याने त्या आसक्तीतून सुटका करून घेतली पाहिजे. याउलट, बुद्ध-प्रकृती ही एक अवर्णनीय गोष्ट आहे जी प्रथम शोधली पाहिजे. एका अर्थाने, ते "अहं-व्यक्तिमत्व" सारखे दिसते परंतु "मी आहे" किंवा "माझे" या अर्थाने ते "आत्मा" नाही.

आत्माच्या अस्तित्वावर विश्वास ठेवणे ही एक चुकीची समजूत आहे जी नास्तित्वाचे अस्तित्व मानते; बुद्ध-स्वभाव नाकारणे म्हणजे ते अस्तित्वात आहे त्याचे अस्तित्व नाकारणे होय. हि विपरीत दृष्टी आहे. असे समजते की नास्तित्वाचे अस्तित्व नाही.

हे एका दृष्टांतात स्पष्ट केले जाऊ शकते. एक आई तिच्या आजारी मुलाला वैद्यकडे घेऊन गेली. डॉक्टरांनी मुलाला औषध दिले आणि आईला सांगितले की ते औषध पचत नाही तोपर्यंत बाळाला स्तनपान देऊ नका.

आईने तिच्या स्तनावर कडू पदार्थाचा अभिषेक केला जेणेकरून मुल स्वतःच्या इच्छेने तिच्यापासून दूर राहू शकेल. औषध पचण्यासाठी पुरेसा वेळ मिळाल्यानंतर, आईने तिचे स्तन स्वच्छ केले आणि मुलाला तिला चोखू दिले. आईने आपल्या मुलाला वाचवण्याची ही पद्धत करुणाभावनेतून उपयोगात आणली कारण तिचे प्रेम होते.

बोधकथेतील आईप्रमाणे, बुद्ध, गैरसमज दूर करण्यासाठी आणि अहंकार-व्यक्तिमत्त्वाशी असलेली आसक्ती तोडण्यासाठी, अहंकाराचे अस्तित्व नाकारतात; आणि जेव्हा गैरसमज आणि आसक्ती दूर होतात, तेव्हा तो खऱ्या मनाची वास्तविकता म्हणजे बुद्ध-स्वभाव स्पष्ट करतो.

अहंकार-व्यक्तिमत्त्वाची आसक्ती लोकांना भ्रमात घेऊन जाते, परंतु त्यांच्या बुद्ध-स्वभावावरची श्रद्धा त्यांना बोधिज्ञानाकडे घेऊन जाते.

हे एका कथेतील स्त्रीसारखे आहे वाससा सारखे एक तिजोरी मिळाली होती. त्या तिजोरीत सोने जिला सोनं आहे हे माहीत नसल्यामुळे दुसऱ्या व्यक्तीने ते तिजोरी उघडून सोने दाखवेपर्यंत ती गरिबीत राहिली. बुद्ध लोकांची मने उघडतात आणि त्यांना त्यांच्या बुद्ध-स्वभावाची शुद्धता दाखवतात.

२. जर प्रत्येकामध्ये हा बुद्ध-स्वभाव असेल तर लोक एकमेकांची फसवणूक करतात किंवा एकमेकांना का मारतात ? याचा जीवनात इतका त्रास का होतो? असे अनेक भेद का आहेत दर्जा आणि संपत्ती, श्रीमंत आणि गरीब?

एका पैलवानाची कथा आहे, जो आपल्या कपाळावर मौल्यवान रत्नाचा दागिना घालत असे. एकदा तो कुस्ती खेळत असताना त्याच्या कपाळावरील तो रत्नखाडा त्याच्या कपाळातील मांसात घुसला. त्याला वाटले कि त्याने रत्न गमावले आहे. त्यानंतर तो जखमेवर पट्टीबंधन करण्यासाठी सर्जनकडे गेला . त्याला वाटले की त्याने रत्न गमावले आहे आणि जखमेवर कपडे घालण्यासाठी सर्जनकडे गेला.

जेव्हा शल्यचिकित्सक जखमेवर मलमपट्टी करण्यासाठी आला तेव्हा त्याला हे रत्न मांसात घुसलेला आणि ते रक्त आणि धुळीने झाकलेले आढळले. त्याने आरसा धरला आणि पैलवानाला तो रत्नखडा दाखवला.

बुद्ध-स्वभाव हा या कथेच्या मौल्यवान दगडासारखा आहे: तो इतर हित संबंधांच्या धूळ आणि धूळाने झाकलेला आहे आणि लोकांना वाटते की त्यांनी ते गमावले आहे, पण एक चांगला शिक्षक त्यांच्यासाठी ते पुन्हा प्राप्त करून देतो.

लोभ, क्रोध आणि मूर्खपणाने कितीहीखोलवर झाकले गेले, किंवा स्वतःच्या कर्तृत्वाने दडले गेले असले तरीही बुद्ध-स्वभाव प्रत्येकामध्ये अस्तित्वात आहे. बुद्ध-स्वभाव हरतवला जाऊ शकत नाही, किंवा नष्ट होऊ शकत नाही; आणि जेव्हा सर्व क्लेशांचे आवरण काढून टाकले जाते तो कमी-अधिक वेळाने पुन्हा प्रकट होतो.

कथेतील कुस्तीपटू ज्याला आरशाच्या सहाय्याने त्याच्या शरीरात आणि रक्तात दफन केलेले रत्न दाखवले होते, त्याचप्रमाणे लोकांना त्यांचा बुद्ध-स्वभाव, त्यांच्या सांसारिक इच्छा आणि आकांक्षा यांच्या खाली, दफन केलेला असल्याचे बुद्धप्रकाशाद्वारे दाखवले जाते.

३. लोकांची परिस्थिती आणि परिसर कितीही वैविध्यपूर्ण असला तरीही बुद्ध-स्वभाव नेहमीच शुद्ध आणि शांत असतो. जसे दूध नेहमी पांढरे असते गायीच्या चामड्याचा रंग कोणताही असो, लाल, पांढरा किंवा काळा.

त्याचप्रमाणे त्यांच्या कर्मांमुळे लोकांच्या जीवनात कितीही भिन्न स्थिती निर्माण झाली तरी, त्यांच्या विचारांचे व कृत्यांचे परिणाम कितीही भिन्न असले तरी बुद्ध स्वभाव नेहमीच शुद्ध आणि शांत असतो.

हिमालयाच्या उंच गवताखाली लपलेल्या एका रहस्यमय वैद्यकीय औषधी वनस्पतीबद्दल भारतात एक दंतकथा सांगितली जाते. बऱ्याच काळापासून पुरुषांनी तिचा शोध घेतला. पण व्यर्थ! शेवटी एका प्रज्ञावान माणसाने ती तिच्या मधु सुगंधाने शोधून काढली. जोपर्यंत प्रज्ञावान माणूस जिवंत होता तोपर्यंत त्याने ही औषधी वनस्पती एका रांजणात गोळा करून ठेवली, परंतु त्याच्या मृत्यूनंतर, मधुर रसाचे रांजन डोंगरावरील काही दूरच्या झऱ्यात लपून राहिले आणि राजनातील पाणी आंबट आणि हानिकारक आणि वेगळ्या स्वादाचे झाले.

त्याचप्रमाणे बुद्ध-स्वभाव हा ऐहिक आकांक्षांच्या जंगली वाढीच्या खाली लपलेला आहे आणि तो क्वचितच शोधला जाऊ शकतो, परंतु बुद्धाने ते शोधून काढले आणि लोकांसमोर ते प्रकट केले आणि लोक त्यांच्या वेगवेगळ्या क्षमतांद्वारे ते प्राप्त करतात म्हणून प्रत्येक व्यक्तीला त्याची चव वेगळी असते.

४. हिरा, ज्ञात पदार्थांपैकी सर्वात कठीण, चिरडला जाऊ शकत नाही. वाळू आणि दगड भुकटी होऊ शकतात परंतु हिरे सुरक्षित राहतात. बुद्ध-स्वभाव त्या हिऱ्यासारखा आहे आणि तो तोडला जाऊ शकत नाही.

मानवी स्वभाव, त्याचे शरीर आणि मन दोन्ही नष्ट होतील, परंतु बुद्धत्वाचे स्वरूप नष्ट होऊ शकत नाही.

बुद्ध-स्वभाव हे खरे तर मानवी स्वभावाचे सर्वात उत्कृष्ट वैशिष्ट्य आहे. बुद्ध शिकवतात की, मानवी स्वभावात स्त्री-पुरुष असे अनंत प्रकार असले तरी बुद्ध-स्वभावाबाबत कोणताही भेदभाव नाही.

धातू वितळवून आणि सर्व अशुद्ध पदार्थ काढून टाकून शुद्ध सोने मिळवले जाते. जर लोकांनी त्यांच्या मनातील धातूवितळवून सांसारिक वासना आणि अहंकाराची सर्व अशुद्धता काढून टाकली तर ते सर्व समान परम बुद्धत्व प्राप्त करतील.

अध्याय चौथा

अपवित्रता

|

मानवी क्लेश

१. दोन प्रकारच्या सांसारिक वासना आहेत ज्या बुद्ध-स्वभावाच्या शुद्धतेला अपवित्र करतात आणि झाकतात.

पहिली म्हणजे विश्लेषण आणि चर्चेची आवड ज्याद्वारे लोक निर्णयात गोंधळून जातात. दुसरे म्हणजे भावनिक अनुभवाची उत्कटता ज्याद्वारे लोकांची मूल्ये गोंधळून जातात.

तर्काचे भ्रम आणि व्यवहारातील भ्रम या दोन्हींचा विचार सर्व मानवी अशुद्धतेचे वर्गीकरण म्हणून केला जाऊ शकतो, परंतु त्यांचे पायाभूत दोन मूळ सांसारिक संकटे आहेत. पहिले म्हणजे अज्ञान आणि दुसरी इच्छा.

तर्काचे भ्रम अज्ञानावर आधारित आहेत आणि सरावातील भ्रम इच्छेवर आधारित आहेत, जेणेकरून दोन संच खरोखरच एक संच आहेत आणि ते एकत्रितपणे सर्व दुःखाचे मूळ आहेत.

जर लोक अज्ञानी असतील तर ते योग्य आणि सुरक्षितपणे तर्क करू शकत नाहीत. जेव्हा ते अस्तित्वाच्या इच्छेला बळी पडतात, तेव्हा कवटाळणे, चिकटून राहणे आणि प्रत्येक

गोष्ठीशी संलग्नता यांचे अपरिहार्यपणे अनुसरण करतात. पाहिलेल्या आणि ऐकलेल्या प्रत्येक सुखद गोष्ठीची ही सततची भूकच माणसाला सवयीच्या भ्रमात घेऊन जाते. काही लोक शरीराच्या मृत्यूच्या इच्छेलाही वश होतात.

या प्राथमिक स्त्रोतांपासून सर्व प्रकारचे क्लेश निर्माण होतात. जसे- लोभ, क्रोध, मूर्खपणा, गैरसमज, चीड, मत्सर, खुशामत, कपट, गर्व, तिरस्कार, मंदबुद्धी, स्वार्थ, इत्यादी.

२. समाधानाच्या चुकीच्या कल्पनांमधून लोभ उत्पन्न होतो; एखाद्याच्या घडामोडी आणि सभोवतालच्या स्थितीबद्दल चुकीच्या कल्पनांमधून क्रोध जन्म घेतो. योग्य आचरण काय आहे हे ठरवण्याच्या अक्षमतेतून मूर्खपणा वाढतो.

या तिघांना - लोभ, द्वेष आणि अज्ञान या तीन अग्नींना संसारिक अग्नी म्हणतात. लोभाने आपले खरे मन गमावलेल्यांना लोभाची आग भस्म करते; ज्यांनी द्वेषाने आपले खरे मन गमावले आहे त्यांना द्वेषाची आग भस्म करते; अज्ञानाची आग त्यांना भस्म करते ज्यांनी बुद्ध्याच्या शिकवणी न ऐकल्यामुळे आणि त्यांचे पालन न केल्यामुळे त्यांचे खरे मन गमावले आहे.

खरंच, हे जग त्याच्या अनेक आणि विविध आगींनी जळत आहे. लोभाची आग, क्रोधाची आग, मूर्खपणाची आग, मोह आणि अहंकाराची आग,

क्षीणपणाची आग, आजारपण आणि मृत्यू, दुःखाची आग, प्रसूती, दुःख आणि वेदनेची आग. ठिकठिकाणी या आगींचा वणवा पेटला आहे. त्या केवळ स्वतःलाच जाळत नाहीत तर इतरांनाही त्रास देतात आणि त्यांना शरीर, वाणी आणि मनाच्या चुकीच्या कृत्यांकडे नेत असतात. या आगीमुळे झालेल्या जखमांमधून एक पू बाहेर पडतो जो त्याच्या संपर्कात येणा-यांना संक्रमित करतो, विषाक्त करतो आणि त्यांना वाईट मार्गाकडे नेतो.

३. समाधान प्राप्त करण्याच्या इच्छेतून लोभ निर्माण होतो असंतोषातून क्रोध जन्म घेतो अभावी लोभ वाढतो; असंतोष नसताना राग येतो; आणि मूर्खपणा अपवित्र विचारांपासून निर्माण होतो. लोभाच्या वाईटात थोडीशी अशुद्धता असते पण ती काढणे कठीण असते; रागाच्या वाईटात अधिक अशुद्धता असते परंतु ती दूर करणे सोपे असते; मूर्खपणाच्या वाईटात खूप अशुद्धता असते आणि त्यावर मात करणे फार कठीण असते.

म्हणून, लोकांनी जेव्हा आणि कुठेही दिसेल तेव्हा खरे समाधान कशामुळे मिळू शकते याचा योग्य तो न्याय करून, जीवनातील असमाधानकारक गोष्टींना तोंड देताना मनावर काटेकोरपणे नियंत्रण ठेवून आणि बुद्ध्याच्या सद्भावना आणि दयाळूपणाच्या शिकवणींचे नेहमी स्मरण करून ही आग विझवली पाहिजे. . जर मन ज्ञानी आणि शुद्ध आणि निःस्वार्थ विचारांनी भरलेले असेल तर सांसारिक वासनांना मूळ धरायला जागा राहणार नाही.

४. लोभ, क्रोध आणि मूर्खपणा हे तापासारखे असतात. जर एखाद्या

माणसाला हा ताप आला, जरी तो आरामदायी खोलीत झोपला तरी त्याला त्रास होतो आणि निद्रानाशाचा त्रास होतो.

ज्यांना असा ताप नसतो त्यांना थंडीच्या रात्री, जमिनीवर फक्त पानांचे पातळ अंथरून घालून किंवा उन्हाळ्याच्या रात्री एका छोट्याशा बंद खोलीत शांत झोपायला काहीच त्रास होत नाही.

हे तिन्ही - लोभ, क्रोध आणि मूर्खपणा - म्हणूनच, सर्व मानवी दुःखाचे स्त्रोत आहेत. या दुःखाच्या स्त्रोतांपासून मुक्त होण्यासाठी, एखाद्याने नियमांचे पालन केले पाहिजे, मनाची एकाग्रता साधली पाहिजे आणि प्रज्ञा असणे आवश्यक आहे. उपदेशांचे पालन केल्याने लोभाची अशुद्धता दूर होईल; मनाची योग्य एकाग्रता रागाची अशुद्धता दूर करेल; आणि प्रज्ञा ही मूर्खपणाची अशुद्धता काढून टाकेल.

५. मानवी इच्छा अंतहीन आहेत. हे खारट पाणी पिणाऱ्या व्यक्तीच्या तहाणे सारखे आहे: एखाद्याला समाधान मिळत नाही आणि त्याची तहान फक्त वाढते.

तर एखाद्याच्या इच्छा पूर्ण करू पाहणाऱ्या व्यक्तीच्या बाबतीत असे घडते; एखाद्याचा फक्त असंतोष वाढतो आणि त्याच्या दुःखात वाढ होते.

वासनांची तृप्ती कधीच तृप्त होत नाही; ती नेहमी अशांतता आणि चिडचिड मागे सोडते जी कधीच कमी होऊ शकत नाही आणि मग, जर एखाद्याचे समाधान न होता त्याच्या इच्छेला आला बसतो तेव्हा ती अनेकदा मनुष्याला 'वेडा' बनवतो.

आपल्या वासना पूर्ण करण्यासाठी लोक एकमेकांशी संघर्ष आणि लढा देतील, राजा विरुद्ध राजा, वृषल विरुद्ध वृषल, पालक विरुद्ध मुले, भाऊ विरुद्ध भाऊ, बहीण विरुद्ध बहिणी, मित्र विरुद्ध मित्र; ते त्यांच्या इच्छा पूर्ण करण्यासाठी एकमेकांशी भांडतील आणि एकमेकांना मारतील.

इच्छा पूर्ण करण्याच्या प्रयत्नात लोक अनेकदा आपले जीवन उध्वस्त करतात. ते चोरी करतील, फसवणूक करतील आणि व्यभिचार करतील आणि नंतर, पकडले जातील, त्याची बदनामी आणि त्याची शिक्षा भोगतील.

ते त्यांच्या स्वतःच्या शरीराने आणि शब्दांनी पाप करतील, त्यांच्या स्वतःच्या मनाने पाप करतील, तृप्तीमुळे शेवटी दुःख आणि दुःख येईल हे ते उत्तम प्रकारे जाणतात. अशी हि इच्छा अविचारी आहे. आणि मग, पुढील जगातील विविध दुःखे आणि त्यात पडण्याच्या वेदना त्यांचा पाठलाग करतात.

६. सर्व सांसारिक वासनांपैकी कामवासना ही सर्वात तीव्र आहे. इतर सर्व सांसारिक आकांक्षा तिच्या मागेमागे धावत असतात असे दिसून येते.

कामवासना ही भूमी प्रदान करते असे दिसते, ज्यामध्ये इतर आकांक्षा फुलतात. कामवासना ही एका राक्षसासारखी आहे जी जगातील सर्व सत्कर्म खाऊन टाकते. वासना फुलांच्या बागेत लपलेला साप आहे; जे केवळ सौंदर्याच्या शोधात येतात त्यांना ती विषाक्त करते.

कामवासना ही एक अशी वेल आहे जी झाडावर चढते आणि झाडाचा गळा दाबेपर्यंत फांद्यांवर पसरते. कामवासना मानवी भावनांमध्ये आपले मंडप घालते आणि मन कोरडे नाही होत तोपर्यंत मनाची कुशल भावना विकृत करून टाकते. कामवासना हे दुष्ट राक्षसाने टाकलेले आमिष आहे जे मूर्ख लोक पकडतात आणि दुष्ट जगाच्या खोल खोलवर ओढले जातात.

जर कोरडे हाड रक्ताने माखले असेल तर कुत्रा थकेपर्यंत आणि निराश होईपर्यंत कुरतडतो. माणसाची वासना तंतोतंत कुत्र्यासारखी या हाडाप्रमाणे आहे; जोपर्यंत ती शमत नाही तोपर्यंत कोणीही तिचा लोभ धरेल.

जर मांसाचा एक तुकडा दोन जंगली श्वापदां पुढे फेकून दिला तर ते मिळवण्यासाठी ते एकमेकांशी भांडतील आणि एकमेकांना पंजाने ओरबाडतील. वाऱ्याच्या दिशेविरुद्ध मशाल घेऊन जाण्याइतका मूर्ख माणसाप्रमाणे कदाचित स्वतःला जाळून टाकेल. या दोन पशूंप्रमाणे आणि हा मूर्ख माणूस, लोक त्यांच्या सांसारिक इच्छांमुळे स्वतःला दुखावतात आणि जाळून घेतात.

७. बाहेरील शरीराला विषयुक्त बाणांपासून वाचवणे सोपे आहे, परंतु मनाला स्वतःमध्येच उगम पावलेल्या विषारी बाणांपासून वाचवणे अशक्य आहे. लोभ, क्रोध, मूर्खपणा आणि अहंकाराचे मोह - हे चार विष मनातून उद्भवतात आणि त्याला घातक विषाने संक्रमित करतात.

जर लोकांना लोभ, क्रोध आणि मूर्खपणाची लागण झाली असेल, तर ते खोटे बोलतील, फसवणूक करतील, शिवीगाळ करतील आणि दुटप्पी बोलतील आणि नंतर खून, चोरी आणि व्यभिचार करून त्यांचे शब्द प्रत्यक्षात आणतील.

या तीन अकुशल मनस्थिती, चार अकुशल वाचा आणि तीन अकुशल कायिक कर्म एकत्र केली तर दहा अकुशल कर्म होतात.

जर लोकांना खोटे बोलण्याची सवय लागली तर पाप कर्म करण्यात त्यांना संकोच वाटत नाही. ते दुष्टपणे वागण्याआधी त्यांनी खोटे बोलवे लागते. आणि एकदा ते खोटे बोलू लागले की ते बेफिकीरपणे दुष्टपणे वागण्याची त्यांना सवय पडून जाते.

लोभ, वासना, भय, क्रोध, दुर्दैव आणि दुःख हे सर्व मूर्खपणापासून उत्पन्न होतात. अशा प्रकारे, मूर्खपणा हे विष सर्वात मोठे आहे.

८. तृष्णे पासून कर्म होते; कर्मा पासून दुःख; तृष्णा, कर्म आणि दुःख हे अखंड फिरणाऱ्या चाकासारखे आहेत.

या चाकाच्या फिरण्याला सुरुवात नाही आणि शेवटही नाही; लोक अशा भावचक्रातून वाचू शकत नाहीत. अंतहीन पुनरावृत्तीमध्ये स्थलांतरित या भवचक्रामधे एक जीवन दुसऱ्या जीवनाचे अनुसरण करते.

जर एखाद्याने स्वतःची राख आणि हाडांचा ढीग केला तर या चिरंतन स्थलांतरात जळून गेलेला, ढिगारा उंच पर्वत होईल;

भवसागरात स्थलांतर करताना एखाद्याने प्यालेल्या आईच्या दुधाचे संकलन केल्यास त्याची खोली समुद्राच्या पाण्याहूनही अधिक असते.

जरी बुद्धत्वाचे स्वरूप सर्व लोकांमध्ये आहे, परंतु ते सांसारिक उत्कटतेच्या क्लेशामध्ये इतके गाडले गेले आहे की ते फार काळ अज्ञात आहे. म्हणूनच दुःख इतके सार्वत्रिक आहे आणि दुःखी जीवनाची ही अंतहीन पुनरावृत्ती होत आहे.

॥

मानवी स्वभाव

१. मानवी स्वभाव दाट जंगलासारखा आहे ज्याला प्रवेशद्वार नाही आणि आत प्रवेश करणे कठीण आहे. त्या तुलनेत प्राण्याचा स्वभाव समजून घेणे खूप सोपे आहे. तरीही, आपण सर्वसाधारणपणे मानवी स्वभावाचे चार उल्लेखनीय फरकांनुसार वर्गीकरण करू शकतो.

प्रथम, असे लोक आहेत जे चुकीच्या शिकवणीमुळे तपस्या करतात आणि स्वतःला त्रास देतात. दुसरे, असे लोक आहेत जे क्रूरतेने, चोरी करून, हत्या करून, किंवा इतर निर्दयी कृत्यांमुळे, इतरांना त्रास देतात. तिसरे, असे

लोक आहेत जे स्वतःसह इतरांना त्रास देतात. चौथे, असे लोक आहेत जे स्वतःदुःख सहन करत नाहीत आणि इतरांना दुःखापासून वाचवतात. शेवटच्या वर्गातील हे लोक, बुद्धाच्या शिकवणीचे पालन करून, लोभ, क्रोध किंवा मूर्खपणाला मार्ग देत नाहीत, परंतु हत्या किंवा चोरी न करता करुणेने आणि प्रज्ञेने शांत जीवन जगतात.

२. जगात तीन प्रकारचे लोक आहेत. पहिले ते आहेत जे खडकात कोरलेल्या अक्षरांसारखे आहेत; ते सहजपणे क्रोधाला वश होतात आणि त्यांचे संतप्त विचार बराच काळ टिकवून ठेवतात. दुसरे ते आहेत जे वाळूत लिहिलेल्या अक्षरांसारखे आहेत; ते देखील सहज क्रोधाला वश होतात. परंतु त्यांचे संतप्त विचार लवकर निघून जातात. तिसरे ते आहेत जे वाहत्या पाण्यात लिहिलेल्या अक्षरांसारखे आहेत; ते त्यांचे त्यांच्या क्षणिक विचारांना वश होत नाही ते निंदाजनक आणि वायफळ गण्यांकडे अवाच्छनीय म्हणून दुर्लक्ष करतात. त्यांची मने नेहमीच शुद्ध आणि अबाधित अबाधित असतात.

याशिवाय इतरही तीन प्रकारचे लोक आहेत. पहिले ते आहेत जे गर्विष्ठ आहेत, जे अविचारीपणे वागतात आणि कधीही समाधानी नाहीत; त्यांचा स्वभाव समजणे सहज सोपे असते. मग असे लोक आहेत जे विनम्र आहेत आणि नेहमी विचार करून वागतात; त्यांचा स्वभाव समजणे कठीण असते. त्यानंतर असेही लोक आहेत ज्यांनी इच्छेवर पूर्णपणे मात केली आहे; त्यांचा स्वभाव समजणे मात्र अशक्य आहे.

अशा प्रकारे लोकांचे वर्गीकरण वेगवेगळ्या प्रकारे केले जाऊ शकते, पण तरीही, त्यांचे

स्वभाव समजणे कठीण आहे. फक्त बुद्धच त्यांना समजतात आणि, त्यांच्या प्रज्ञेने, त्यांना विविध शिकवणीं त्यांचे मार्गदर्शन करतात.

III

मानवी जीवन

१. मानवी जीवनाचे चित्रण करणारे एक रूपक आहे. एकदा एक माणूस नदीत बोट चालवत होता. किनाऱ्यावर असलेल्या कोणीतरी त्याला इशारा दिला, "नदीच्या प्रवाहाच्या खाली एवढ्या आतुरतेने नाव चालवणे थांबवा; पुढे खाई आणि एक धोकादायक भोवरे आहेत, शिवाय पहाडीच्या गुहेत मगरी आणि भुते घात लावून बसले आहेत. या प्रकारेच तू पुढे गेल्यासतुझा सर्वनाश होईल "

या रूपकांमध्ये, "वेगवान प्रवाह" हे वासनेचे जीवन आहे; "आतुरतेने नाव चालवणे " म्हणजे आपल्या शरीराप्रती आसक्ती आहे; "येणारी खाई" म्हणजे पुढे येणारे दुःख आणि वेदनाला सूचित करते; "भोवरे" म्हणजे भोगविलास आहे, "मगरमच्छ आणि भुते" क्षय आणि मृत्यूचा संदर्भ देते जे वासना आणि भोगाच्या जीवनाचे अनुसरण करतात; "किना-यावर कोणीतरी," जो हाक मारतो तो बुद्ध आहे.

येथे आणखी एक रूपक आहे. गुन्हा केलेला माणूस पळून जातो; काही पहारेकरी त्याचा पाठलाग करत आहेत, म्हणून तो बाजूने उगवलेल्या काही वेलींच्या सहाय्याने विहिरीत उतरून लपण्याचा प्रयत्न करतो. खाली उतरताना त्याला विहिरीच्या तळाशी साप दिसले, म्हणून त्याने सुरक्षिततेसाठी वेलीला चिकटून राहण्याचा निर्णय घेतला.

काही वेळाने जेव्हा त्याचे हात थकले होते, तेव्हा त्याला दोन उंदीर दिसले, एक पांढरा आणि दुसरा काळा, ते वेलीला कुरतडत आहेत.

जर द्राक्षांचा वेल तुटला तर तो सापांवर पडेल आणि नष्ट होईल. अचानक, वरच्या दिशेने पाहताना, त्याला त्याच्या चेहऱ्याच्या अगदी वर एक मधमाशीचे पोळे दिसले ज्यातून अधूनमधून मधाचा एक थेंब पडतो. माणूस, सर्व धोके विसरून, आनंदाने मध चाखतो.

येथे "माणूस" म्हणजे जो दुःख भोगण्यासाठी आणि मरण्यासाठी जन्माला येतो तो". "पठरेकरी" आणि " विषारी साप" मनुष्याचे त्याच्या तृष्णेने भरलेले शरीर दर्शविते. "वेल" म्हणजे मानवी जीवनाचे सातत्य. "दोन उंदीर, एक पांढरा आणि दुसरा काळा" वेळ, दिवस आणि रात्र आणि जाणारी वर्षे यांचा संदर्भ देते. "मध" शारीरिक सुखांना सूचित करते जी दुःखाची विस्मृती घडवतात.

२. येथे अजून एक रूपक आहे. राजा एका डब्यात चार साप ठेवतो आणि ती पेटी एका नोकराच्या सुरक्षिततेसाठी देतो. तो सेवकाला त्यांची चांगली काळजी घेण्याची आज्ञा देतो आणि चेतावणी देतो की जर तो त्यापैकी एकावरही रागावला तर त्याला मृत्यूदंडाची शिक्षा दिली जाईल. नोकर, घाबरून, पेटी फेकून पळून जाण्याचा निर्णय घेतो.

राजा नोकराला पकडण्यासाठी पाच रक्षक पाठवतो. सुरुवातीला ते सेवकाशी मैत्रीपूर्ण रीतीने संपर्क साधतात, त्याला सुरक्षितपणे परत घेऊन जाण्याच्या इराद्याने, परंतु, नोकराला त्यांच्या मैत्रीवर विश्वास नाही आणि तो दुसऱ्या गावात पळून जातो.

मग, एका दृष्टांतात, एक आवाज त्याला सांगतो की या गावात सुरक्षित निवारा नाही, आणि सहा डाकू त्याच्यावर हल्ला करतील. म्हणून तो सेवक घाबरून पळून जातो. जोपर्यंत तो त्याचा मार्ग अडवणाऱ्या जंगली नदीकडे येत नाही तोवर तो पळत असतो. त्याच्यामार्गे येणाऱ्या धोक्यांचा विचार करून, तो एक तराफा बनवतो आणि तो नदीच्या अशांत प्रवाह ओलांडण्यात यशस्वी होतो, ज्याच्या पलीकडे त्याला सुरक्षितता आणि शांतता मिळते.

"एका पेटीत चार साप" पृथ्वी, पाणी, अग्नी आणि वायू या चार घटकांना सूचित करतात जे देहाचे शरीर बनवतात. शरीर वासनेच्या ताब्यात दिलेले आहे आणि ती मनाचे शत्रू आहे. त्यामुळे ते शरीरापासून दूर पळण्याचा प्रयत्न करते.

"पाच रक्षक जे मैत्री पूर्ण रीतीने संपर्क साधतात" याचा अर्थ पाच एकत्रित - रूप, वेदना, संज्ञा, छंद आणि चेतना - जे शरीर आणि मनाला आकार देतात.

"सुरक्षित निवारा" ही सहा इंद्रिये आहेत, ज्यांना कोणताही सुरक्षित आश्रय नाही आणि "सहा डाकू" या सहा इंद्रियांच्या सहा वस्तू आहेत. अशा प्रकारे, सहा इंद्रियांमधील धोके पाहून, तो पुन्हा एकदा पळून जातो आणि सांसारिक इच्छांच्या नदीच्या प्रवाहात येतो.

मग तो स्वतःला बुद्ध्याच्या धम्म शिकवणीचा तराफा बनवतो आणि जंगली प्रवाह सुरक्षितपणे पार करतो.

३. संकटांनी भरलेले तीन प्रसंग आहेत जेव्हा मुलगा आपल्या आईला मदत करण्यास असहाय्य असतो आणि आई तिच्या मुलाला मदत करू शकत नाही: - आग, पूर आणि घरफोडी. तरीही, या धोकादायक आणि दुःखद प्रसंगी, एकमेकांना मदत करण्याची संधी अजूनही शक्य .

पण असे तीन प्रसंग येतात जेव्हा आईला आपल्या मुलाला वाचवणे किंवा मुलाने आपल्या आईला वाचवणे अशक्य असते. हे तीन प्रसंग म्हणजे आजारपणाचा काळ, म्हातारा होण्याचा काळ आणि मृत्यूचा क्षण.

आई म्हातारी झाल्यावर मुलगा जागा कशी घेईल? मुलगा आजारी असताना आई तिच्या मुलाची जागा कशी घेऊ शकते? मृत्यूचा क्षण जवळ आल्यावर एकाला दुसऱ्याची मदत कशी करता येईल? ते एकमेकांवर कितीही प्रेम करत असले किंवा कितीही जिव्हाळ्याचे असले तरी अशा प्रसंगी दोघेही एकमेकांना मदत करू शकत नाहीत.

४. एकदा यम, नरकाचा पौराणिक राजा, नरकात पडलेल्या माणसाला त्याच्या जीवनातील वाईट कृत्यांबद्दल विचारता झाला, त्याच्या आयुष्यात, तो तीन स्वर्गीय दूतांना भेटला होता का? त्या माणसाने उत्तर दिले: "नाही, प्रभु, मी अशा कोणत्याही व्यक्तींना भेटलो नाही."

यमाने त्याला विचारले की, वयाने वाकलेली आणि छडी घेऊन चालणारी व्यक्ती भेटली आहे का? त्या माणसाने उत्तर दिले: "होय, प्रभु, मी अशा लोकांना वारंवार भेटलो आहे." तेव्हा यम त्याला म्हणाला: "तू ही सद्या

शिक्षा भोगत आहेस कारण तू त्या म्हातान्या माणसातला एक स्वर्गीय दूत तु ओळखला नाहीस तो तुला सावध करायला पाठवला होता की तू म्हातारा होण्याआधी तू लवकर मार्ग बदलला पाहिजेस."

यमाने त्याला पुन्हा विचारले की त्याने कधी गरीब, आजारी आणि मित्र नसलेला माणूस पाहिला आहे का? त्या माणसाने उत्तर दिले: "होय, प्रभु, मी अशी अनेक माणसे पाहिली आहेत." मग, यम त्याला म्हणाला: "तू या ठिकाणी आला आहेस कारण तू या आजारी माणसातील स्वर्गीय दूतांना ओळखण्यात अपयशी ठरला आहेस, तुला तुझ्या आजाराबद्दल सावध करण्यासाठी पाठवले होते."

मग, यमाने त्याला पुन्हा विचारले की तू कधी मेलेला माणूस पाहिला आहेस का? त्या माणसाने उत्तर दिले: "होय, प्रभु, मी पुष्कळ वेळा मृत माणसाच्या सान्निध्यात गेलो आहे." यम त्याला म्हणाला: "तुम्हाला सावध करण्यासाठी पाठवलेल्या स्वर्गीय दूतांना तू या माणसांमध्ये ओळखले नाहीस म्हणून तुला येथे आणले आहे. जर तुम्ही या संदेशवाहकांना ओळखले असते आणि त्यांचे इशारे घेतले असते तर तुम्ही तुमचा मार्ग बदलला असता आणि या दुःखाच्या ठिकाणी आला नसता."

५. एकदा किसानागोतमी नावाची एक तरुण स्त्री होती, ती एका श्रीमंत माणसाची पत्नी होती, तिच्या मुलाच्या मृत्यूमुळे तिचे मन हरवले होते. तिने मृत मुलाला आपल्या हातात घेतले आणि घोरोघरी जाऊन मुलाला बरे करण्यासाठी लोकांकडे विनंती करू लागली.

अर्थात, ते तिच्यासाठी काहीही करू शकले नाहीत, परंतु शेवटी बुद्धाच्या एका उपासकाने तिला जेतवनाला भेटण्याचा सल्ला दिला जेथे भगवान राहत होते आणि म्हणून ती मृत मुलाला घेऊन बुद्धाकडे गेली.

तथागताने तिच्याकडे सहानुभूतीने पाहिले आणि म्हटले: "मुलाला बरे करण्यासाठी मला काही सरसोच्या दाण्याची गरज आहे; जा आणि ज्या घरात कधीही मृत्यू आला नाही अशा घरातून चार-पाच सरसोचे दाणे घेऊन ये.

त्यामुळे त्या वेड्या स्त्रीने बाहेर जाऊन असे घर शोधले जेथे मृत्यूने कधीही प्रवेश केला नव्हता, परंतु व्यर्थ. शेवटी, तिला बुद्धाकडे परत जावे लागले. त्याच्या शांत उपस्थितीतच मन मोकळं झालं आणि तिला त्याच्या बोलण्याचा अर्थ कळला. तिने मुलाच्या मृत शरीराचे दफन केले, आणि नंतर बुद्धांकडे परत आली आणि त्यांच्या शिष्यांपैकी एक बनली.

IV

मानवी जीवनाची सत्यता

१. या जगातील लोक स्वार्थी आणि सहानुभूती नसलेले असतात; त्यांना एकमेकांशी मैत्री कशी करावी आणि एकमेकांचा आदर कसा करावा हे माहित नाही; ते क्षुल्लक गोष्टींवरून वाद घालतात आणि भांडतात ते केवळ स्वतःचे नुकसान करीत असतात. आणि दुःख, आणि जीवनास केवळ दुःखाचे एक भयानक मैदान बनवतात.

मग ते श्रीमंत असोत की गरीब, ते पैशाची करतात; गरीब गरिबीने त्रस्त आहेत

आणि श्रीमंत संपत्तीने त्रस्त आहेत. त्यांचे जीवन लोभाने नियंत्रित असल्यामुळे ते कधीच समाधानी नसतात, संतुष्ट नसतात.

श्रीमंत माणसाला त्याची संपत्ती असेल तर त्याची काळजी असते; त्याला त्याच्या हवेलीची आणि इतर सर्व संपत्तीची काळजी वाटते. त्याला काळजी वाटते की त्याच्यावर काही आपत्ती येऊ नये, त्याचा वाडा जाळला तर जाणार नाही, दरोडेखोर आत घुसणार तर नाही, अपहरणकर्ते त्याला घेऊन जाणंर नाही? मग त्याला मृत्यूची आणि त्याच्या संपत्तीची काळजी वाटते. हे खरेच, त्याचा मृत्यूचा मार्ग एकाकी आहे. आणि कोणीही मृत्यूपर्यंत त्याची सोबत पाठलाग करत नाही.

एक गरीब माणूस नेहमीच अपुरेपणाने ग्रस्त असतो आणि यामुळे त्याच्या मनात जमीन आणि घराच्या अंतहीन इच्छा जागृत होतात. लोभाने भडकून तो आपले शरीर आणि मन दोन्ही झिजवतो आणि आयुष्याच्या मध्यातच त्याचा मृत्यू होतो.

त्याला संपूर्ण जग त्याच्या विरोधात उभे आहे असे वाटते आणि मृत्यूचा मार्ग देखील त्याला एकाकी वाटतो. जणू काही त्याला खूप लांबचा प्रवास करायचा आहे आणि त्याला साथ देण्यासाठी कोणही जवळचा मित्र नाही.

२. आणखी जगात पाच वाईट गोष्टी आहेत. प्रथम, क्रूरता आहे; प्रत्येक प्राणी, अगदी कीटक, एकमेकांच्या विरोधात झटतो. बलवान हल्ला दुर्बलांवर करतो; दुर्बल लोक बलवानांना फसवतात. सर्वत्र मारामारी आणि क्रूरता आहे.

दुसरे, वडील आणि मुलाच्या अधिकारांमध्ये स्पष्ट सीमांकन नसणे; मोठा भाऊ आणि धाकटा यांच्या दरम्यान; पती आणि पत्नी दरम्यान; एक ज्येष्ठ नातेवाईक आणि एक लहान यांच्या दरम्यान सीमांकन नसल्याने; प्रत्येक प्रसंगी प्रत्येकाला सर्वोच्च बनण्याची आणि दुस-याकडून नफा मिळवण्याची इच्छा असते. ते एकमेकांची फसवणूक करतात, आणि त्यांच्यात प्रामाणिकपणाचा अभाव असतो.

तिसरे, पुरुष आणि स्त्रियायांच्यातील वर्तनाच्या स्पष्ट सीमांकनाचा अभाव आहे. प्रत्येकाच्या मनात कधी ना कधी अशुद्ध आणि कामुक विचार आणि इच्छा असतात ज्या त्यांना शंकास्पद कृत्ये आणि अनेकदा वाद, मारामारी, अन्याय आणि दुष्टपणा करण्यास प्रवृत्त करतात.

चौथे, इतरांच्या हक्कांचा अनादर करणे, इतरांना कमी दाखून स्वतःचे महत्त्व वाढवणे, वागणुकीची वाईट उदाहरणे मांडणे आणि बोलण्यात अन्याय करणे, इतरांची फसवणूक करणे, निंदा करणे आणि शिवीगाळ करणे ही लोकांची प्रवृत्ती आहे.

पाचवे, इतरांप्रती असलेल्या त्यांच्या कर्तव्यांकडे दुर्लक्ष करण्याची लोकांची प्रवृत्ती आहे. ते त्यांच्या स्वतःच्या आरामाचा आणि स्वतःच्या इच्छांचा खूप विचार करतात; ते त्यांना मिळालेल्या उपकारांना विसरतात आणि इतरांना त्रास देतात ज्यामुळे अनेकदा मोठा अन्याय होतो.

३. लोकांना एकमेकांबद्दल अधिक सहानुभूती असली पाहिजे; त्यांनी त्यांच्या चांगल्या गुणांसाठी एकमेकांचा आदर केला पाहिजे आणि

त्यांच्या अडचणींमध्ये एकमेकांना मदत केली पाहिजे; पण, त्याऐवजी, ते स्वार्थी आणि कठोर मनाचे आहेत; ते त्यांच्या अपयशासाठी एकमेकांचा तिरस्कार करतात आणि त्यांच्या फायद्यांसाठी इतरांचा तिरस्कार करतात. हे तिरस्कार सामान्यतः कालांतराने वाईट होतात आणि काही काळानंतर ते असह्य होतात.

या नापसंतीच्या वेदना ताबडतोब हिंसाचारात संपत नाहीत; तर त्या द्वेष आणि रागाच्या वेदनांनी जीवन विषारी करतात ज्या मनावर इतक्या खोलवर कोरल्या जातात की लोक परंपरागत त्यांच्या खुणा वाढून नेत असतात.

खरंच, या वासनेच्या जगात, माणूस एकटाच जन्मतो आणि एकटाच मरतो, आणि मृत्यूनंतरच्या जीवनात त्याच्या शिक्षेत कोणीही भाग घेत नाही.

कारण आणि परिणामाचा नियम सार्वत्रिक आहे; प्रत्येक व्यक्तीने स्वतःच्या पापाचे ओझे उचलले पाहिजे आणि त्याचे प्रतीफलही स्वतःच भोगले पाहिजे. कारण आणि परिणामाचा समान नियम कुशल कृतींवर नियंत्रण ठेवतो. सहानुभूती आणि करुणापूर्ण जीवन चांगले भाग्य आणिसौख्य प्राप्त करून देईल.

४. जसजशी वर्षे जातात आणि लोक हे पाहतात की ते लोभ, सवय आणि दुःख यांनी किती दृढपणे बांधलेले आहेत, तेंव्हा ते खूप दुःखी आणि निराश होतात. अनेकदा निराश होऊन ते इतरांशी भांडतात आणि पापात खोलवर बुडतात आणि सत्य मार्गावर चालण्याचा प्रयत्न सोडून देतात; अनेकदा त्यांच्या दुष्टपणामुळे त्यांच्या जीवनाचा अकाली अंत होतो, आणि त्यांना कायमचा त्रास होतो.

एखाद्याच्या दुर्दैवाने आणि दुःखांमुळे निराश होणे हे सर्वात अनैसर्गिक आणि सृष्टीच्या नियमांच्या विरुद्ध आहे आणि म्हणूनच, अशा व्यक्तीला या जगात आणि मृत्यूनंतरच्या जगामध्ये दुःख भोगावे लागेल.

हे खरे आहे की या जीवनातील प्रत्येक गोष्ट क्षणभंगुर आहे आणि अनिश्चिततेने भरलेली आहे, परंतु माणसाने या वस्तुस्थितीकडे दुर्लक्ष करून आनंद आणि इच्छा पूर्ण करण्याचा प्रयत्न करत राहावे, हे दुःखःजनक आहे.

५. या दुःखाच्या जगात लोकांचा स्वार्थीपणाने आणि अहंकाराने विचार करणे आणि वागणे स्वाभाविक आहे आणि त्याच कारणामुळे परिणामस्वरूप दुःख आणि क्लेश उत्पन्न होणे हे तितकेच स्वाभाविक आहे .

लोक स्वतःची बाजू घेतात आणि इतरांकडे दुर्लक्ष करतात. लोक त्यांच्या स्वतःच्याइच्छांना लोभ, वासना आणि सर्व प्रकारच्या वाईट गोष्टींमध्ये जाऊ देतात. यामुळे त्यांना अपरिमित त्रास सहन करावा लागतो.

ऐशोआरामाचा काळ फार काळ टिकत नाही, पण लवकर निघून जातो; या जगात कोणतीही गोष्ट कायमस्वरूपी उपभोगता येत नाही.

६. म्हणून, लोकांनी, ते तरुण आणि निरोगी असताना, त्यांचे सर्व लोभ आणि सांसारिक बाबीची आसक्ती सोडून द्यावी.

आणि बुद्धत्व प्राप्ती साठी मनापासून प्रयत्न केले पाहिजे, कारण संबोधि शिवाय शाश्वत आधार किंवा आनंद असू शकत नाही.

तथापि, बहुतेक लोक, कारण आणि परिणामाच्या या नियमावर विश्वास अविश्वास करतात किंवा दुर्लक्ष करतात. एखाद्या कुशल कर्मनि आनंद मिळतो आणि अकुशल कर्म दुर्दैव आणते या वस्तुस्थितीकडे दुर्लक्ष करून ते लोभ आणि स्वार्थाच्या सवयी जपतात. किंवा ते खरोखर विश्वास ठेवत नाहीत की एखाद्याच्या या जीवनातील कर्म त्याच्या पुढील जीवनास नियंत्रित करतात. शिवाय ते इतरांना त्यांच्या पापांसाठी बक्षीस आणि शिक्षेच्या संदर्भात जबाबदार समजतात.

ते त्यांच्या दुःखाबद्दल शोक करतात आणि रडतात, त्यांच्या सध्याच्या कर्मांचे त्यांच्या पुढील जीवनाच्या दृष्टीने किती महत्त्व आहे आणि त्यांच्या दुःखाचा त्यांच्या मागील जन्मातील कर्माशी काय संबंध आहे या बाबतीत त्यांच्या पूर्णपणे गैरसमज आहे. ते फक्त वर्तमान इच्छा आणि वर्तमान दुःखाचा विचार करतात.

जगातील कोणतीही गोष्ट शाश्वत किंवा चिरस्थायी नाही; सर्व काही बदलत आहे आणि क्षणिक आणि अनिश्चित आहे. परंतु लोक अज्ञानी आणि स्वार्थी आहेत आणि ते केवळ क्षणिक इच्छा आणि दुःखांशी संबंधित आहेत. ते कुशल शिकवणी ऐकत नाहीत किंवा समजून घेण्याचा प्रयत्न करत नाहीत; ते फक्त वर्तमान हित, संपत्ती आणि लालसेसाठी स्वतःला अर्पण करतात.

७. अनादी काळापासून, या भ्रम आणि दुःखाच्या जगात असंख्य लोक जन्माला आले आहेत, आणि ते अजूनही जन्माला येत आहेत, 'जगात बुद्धाचा उपदेश विद्यमान आहे'.

त्यावर विश्वास ठेऊन स्वताचा उद्धार करून घेऊ शकतात.

म्हणून माणसाने सखोल चिंतन केले पाहिजे, मन शुद्ध ठेवले पाहिजे, शरीर चांगले ठेवावे, लोभ आणि अकुशलते पासून दूर राहावे आणि चांगले शोधले पाहिजे.

सुदैवाने, बुद्धाच्या शिकवणीचा लाभ आमच्यापर्यंत पोहोचला आहे; आपण त्यांच्यावर विश्वास ठेवण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे आणि बुद्धाच्या शुद्ध भूमीत जन्म घेण्याची इच्छा बाळगली पाहिजे. बुद्धाच्या शिकवणुकी जाणून घेतल्यावर, आपण इतरांचे लोभी आणि पापी मार्गाने अनुसरान करू नये, किंवा आपण बुद्धाच्या शिकवणी केवळ आपल्यापुरत्या ठेवू नये, तर बुद्धोपदेश आचरणात आणून तो इतरांपर्यंत पोचवला पाहिजे.

अध्याय पाचवे
बुद्धाने दिलेले आश्वासन

|

अमिताभ बुद्धाची प्रतिज्ञा

१. आधीच स्पष्ट केल्याप्रमाणे, लोक नेहमी त्यांच्या सांसारिक तृष्णेपुढे झुकतात, पापानंतर पापाची पुनरावृत्ती करतात आणि असह्य कृत्यांचे ओझे वाहतात, त्यांच्या स्वतःच्या प्रज्ञेने किंवा त्यांच्या स्वतःच्या सामर्थ्याने लोभ आणि भोगाच्या या सवयी मोडण्यास ते असमर्थ असतात. जर ते सांसारिक वासनांवर मात करू शकत नसतील आणि त्या दूर करू शकत नसतील, तर त्यांच्या बुद्धत्वाचे खरे स्वरूप कसे लक्षात येईल?

बुद्ध, ज्यांना मानवी स्वभाव पूर्णपणे समजला होता, त्यांना लोकांबद्दल प्रचंड करुणा व सहानुभूती होती आणि प्रतिज्ञा केली होती कि त्यांच्या भीती आणि दुःखांपासून मुक्त होण्यासाठी दुःखमुक्तीची आपली हि प्रतिज्ञा पूर्ण करण्यासाठी त्यांनी अनादी भूतकाळात बोधिसत्व म्हणून प्रकट होऊन पुढीलप्रमाणे दहा सम्यक संकल्प केले तरी त्यांची भीती दुःखापासून मुक्ततात करण्यासाठी स्वतःला कितीही कष्ट सहन करावे लागले तरी ते शक्य ते सर्व प्रयत्न करतील.

(a) "मी बुद्धत्व प्राप्त केले असले तरी, जोपर्यंत माझ्या विश्वातील प्रत्येकजणबुद्धत्वात प्रवेश करून प्रज्ञा प्राप्त करत नाही तो पर्यंत मी पूर्ण होणार नाही."

(b) "मी बुद्धत्व प्राप्त केले असले तरी, जोपर्यंत माझा प्रकाश जगभर पोहोचत नाही तोपर्यंत मी कधीही पूर्ण होणार नाही."

(c) "मी बुद्धत्व प्राप्त केले असले तरी, माझे जीवन युगानुयुगेतिकेपर्यंत आणि असंख्य लोकांचे रक्षण होईपर्यंत मी कधीही पूर्ण होणार नाही."

(d) "मी बुद्धत्व प्राप्त केले असले तरी, जोपर्यंत दहा दिशांमधील सर्व बुद्ध माझ्या नावाची स्तुती करत नाहीत तोपर्यंत मी पूर्ण होणार नाही."

(e) "मी बुद्धत्व प्राप्त केले असले तरी, जोपर्यंत प्रामाणिक श्रद्धेचे लोक माझ्या भूमीत माझ्या नावाचा दहा वेळा उच्चार करून पुनर्जन्म घेण्याचा प्रयत्न करत नाहीत आणि या पुनर्जन्मात प्रत्यक्षात यशस्वी होत नाहीत तोपर्यंत मी पूर्ण होणार नाही."

(f) "मी बुद्धत्व प्राप्त केले असले तरी, जोपर्यंत सर्वत्र लोक ज्ञान प्राप्त करण्याची, सद्गुण आचरणात आणण्याचा, माझ्या भूमीत जन्म घेण्याची प्रामाणिक इच्छा धरत नाहीत तोपर्यंत मी पूर्ण होणार नाही; अशा प्रकारे, मी त्यांच्या मृत्यूच्या क्षणी बोधिसत्वांच्या एका मोठ्या समूहासह माझ्या पवित्र भूमीत त्यांचे स्वागत करीन."

(g) "मी बुद्धत्व प्राप्त केले असले तरी, जोपर्यंत सर्वत्र लोक माझे नाव ऐकून नाहीत, माझ्या भूमीचा विचार करत नाहीत आणि तेथे जन्म घ्यायची इच्छा करत नाहीत आणि त्यासाठी प्रामाणिकपणे सद्गुणाचे बाजारीपन करत नाही आणि स्वतःच्या हृदयस्थ इच्छांची

पुरती करण्यासाठी सक्षम होत नाही तोवर मी पूर्ण होणार नाही.

(h) "मी बुद्धत्व प्राप्त केले असले तरी, माझ्या शुद्ध भूमीत जन्मलेल्या सर्वांनी पुढील जन्मात जोवर ते बुद्ध बनत नाहीत, तो पर्यंत मी पूर्ण होणार नाही. याला अपवाद असे आहेत की जे त्यांच्या वैयक्तिक व्रताच्या आधारे, लोकांच्या फायद्यासाठी महान व्रताचे कवच परिधान करतात, जगाच्या हितासाठी आणि शांतिसाठी प्रयत्न करतात, असंख्य लोकांना ज्ञानाकडे घेऊन जातात आणि महान करूणेची योग्यता जोपासतात."

(i) "मी बुद्धत्व प्राप्त केले असले तरी,"जोपर्यंत जगभरातील लोक त्यांचे मन आणि शरीर शुद्ध करण्याची आणि सांसारिक बाबीपासून उन्नत करणाऱ्या माझ्या प्रेमळ करुणेच्या भावनेने प्रभावित होत नाही तोपर्यंत मी पूर्णत्व प्राप्त करणार नाही."

(j) "मी बुद्धत्व प्राप्त केले तरी, सर्वत्र लोक माझे नाव ऐकून, जीवन आणि मृत्यूबद्दल योग्य कल्पना शिकत नाहीत आणि "सांसारिक लालसा आणि क्लेश यांच्या भ्रमात त्यांचे मन शुद्ध आणि शांत ठेवणारे परिपूर्ण ज्ञान प्राप्त करत नाहीत तो पर्यंत मी कधीही पूर्ण होणार नाही."

"अशा प्रकारे मी प्रतिज्ञा करतो; त्या पूर्ण होई पर्यंत मला बुद्धत्व प्राप्त होऊ नये. मी अमर्याद प्रकाशाचा स्त्रोत बनू शकेन, माझ्या प्रज्ञेचा आणि सद्गुणांचा खजिना विकीरीत अनु मुक्त करीन. सर्व सृष्टीला प्रबुद्ध करीन आणि सर्व दुःखी लोकांची मुकतात कारिव."

२. अशाप्रकारे, तो अनेक युगांत अगणित सद्गुणाचा संचय करून अमर्याद प्रकाशमान अर्थात अमिताभ आणि असीम जीवनाचा अमितायू बुद्ध बनला आणि त्याने स्वतःची विशुधी बुद्धभूमी परिपूर्ण करून आजही त्या शांततेच्या विश्वात राहून सर्व लोकांना आपल्या देसनेने प्रकाशमान करीत आहे.

ही शुद्धभूमी, जेथे दुःख नाही, खरोखरच, सर्वात शांत आणि आनंदी आहे. तिथे राहणारे जेव्हा इच्छा करतात तेव्हा त्यांच्यासाठी वस्त्र, अन्न आदी सर्व सुंदर वस्तू प्रकट होत असतात. तेथील रत्नजडित झाडांवरून जेव्हा मंद वाऱ्यांची झुळूक वाहत जाते तेव्हा त्याच्या पवित्र धाम्दसेच्या संगीताने सर्व वातावरण भरून जाते आणि ते ऐकणाऱ्याची मने निर्मळ होऊन जातात. तेव्हा मंद वाऱ्याची झुळूक त्याच्या रत्नजडित झाडांवरून जाते तेव्हा त्याच्या पवित्र शिकवणीचे संगीत हवेत भरते आणि ते ऐकणाऱ्यासर्वांची मने स्वच्छ करतात.

या पवित्र भूमीत अनेक सुगंधी कमळ फुलले आहेत, आणि प्रत्येक फुलात अनेक मौल्यवानपाकळ्या आहेत आणि प्रत्येक पाकळी अपार सौंदर्याने चमकते. या कमळांच्यातेजाने बुद्धीचा मार्ग उजळतो आणि जे पवित्र शिकवणीचे संगीत ऐकतात त्यांना परिपूर्ण शांततेकडे नेले जाते.

३. आता दहा दिशांचे सर्व बुद्ध अनंत प्रकाश आणि अमर्याद जीवनाच्या या बुद्धाच्या गुणांची स्तुती करत आहेत.

जो कोणी हे बुद्धाचे नाव ऐकतो तो त्याकडे आकर्षित होतो आणि आनंदाने त्याचा अंकित होतो. त्याचे मन बुद्धाच्यामनाशी एकरूप होते आणि तो बुद्धाच्या पवित्रतेच्या अद्भुत भूमीत जन्म घेईल.

जे त्या शुद्धभूमीत जन्म घेतात ते बुद्धाच्या अमर्याद जीवनात सहभागी होतात; त्यांचे अंतःकरण तत्काळ सर्व पिडीताबद्दल सहानुभूतीने भरले जाते आणि ते बुद्धाच्या विमुक्तिचा मार्ग प्रकट करण्यासाठी पुढे सरतात.

या व्रतांच्या भावनेने ते सर्व सांसारिक आसक्ती टाकून देतात आणि या जगाच्या नश्वरतेची जाणीव करून देतात. आणि ते सर्व भावनिक जीवनाच्या मुक्तीसाठी त्यांचे गुण अर्पण करतात; ते त्यांचे स्वतःचे जीवन इतर सर्वांच्या जीवनाशी एकरूप करतात, त्यांचे भ्रम आणि दुःख सामायिक करतात परंतु त्याच वेळी, त्यांना या सांसारिक जीवनातील बंधने आणि आसक्तीपासून मुक्ततेची जाणीव होते.

त्यांना सांसारिक जीवनातील अडथळे आणि अडचणी माहित आहेत परंतु बुद्धाच्या करुणेच्या अमर्याद क्षमता देखील त्यांना माहित आहेत. ते जाण्यास किंवा येण्यास मोकळे आहेत, ते त्यांच्या इच्छेनुसार पुढे जाण्यास किंवा थांबण्यास मोकळे आहेत, परंतु ज्यांच्यावर बुद्धाची करुणा आहे त्यांच्या बरोबर राहणे ते निवडतात.

म्हणून, जर कोणी या अमिताभ बुद्धाचे नाव ऐकत असेल तर त्याला पूर्ण श्रद्धेने त्या नावाचा हाक मारण्यास प्रोत्साहित केले जाईल, तर तो बुद्धाच्या करुणेमध्ये सहभागी होईल. म्हणून सर्व लोकांनी बुद्धाची शिकवण ऐकली पाहिजे आणि जीवन आणि मृत्यूच्या या जगाला व्यापून टाकणाऱ्या ज्वाळांमधून त्यांना पुन्हा मार्ग दाखवत असले तरीही त्यांचे पालन केले पाहिजे.

जर लोकांना खरोखर आणि मनापासून संबोधि प्राप्त करायचे असेल तर त्यांनी या बुद्धाच्या सामर्थ्यावर अवलंबून राहणे आवश्यक आहे. या बुद्धाच्या आधाराशिवाय सामान्य माणसाला त्याच्या परम बुद्ध-स्वभावाची जाणीव होणे अशक्य आहे.

४. अमिताभ बुद्ध कोणापासून ही दूर नाही. त्याची शुद्धभूमी पश्चिमेसाठी खूप दूर आहे असे वर्णन केले जाते परंतु ती त्याच्याबरोबर राहण्याची मनापासून इच्छा असलेल्यांच्या मनात देखील आहे.

जेव्हा काही लोक त्यांच्या मनात सोनेरी वैभवाने चमकणाऱ्या अमिताभ बुद्धाच्या आकृतीचे चित्र काढतात, तेव्हा ते चित्र चौऱ्याशी हजार आकृत्या किंवा वैशिष्ट्यांमध्ये विभागले जाते, प्रत्येक आकृती किंवा वैशिष्ट्य चौऱ्याशी हजार प्रकाशकिरणे उत्सर्जित आणि प्रत्येक प्रकाशकिरण एक जग प्रकाशित करते. बुद्धाचे नामस्मरण करणाऱ्या कुणालाही अंधारात सोडत नाही. अशा प्रकारे हा बुद्ध लोकांना त्याने देऊ केलेल्या विमुक्तीचा लाभ घेण्यास मदत करतो.

बुद्धाची प्रतिमा पाहून व्यक्ती बुद्धाचे मन जाणण्यास सक्षम होते. बुद्धाच्या मनात महान करुणा आहे ज्यामध्ये सर्वांचा समावेश आहे, अगदी त्यांच्या करुणेबद्दल अनभिज्ञ असलेल्या किंवा त्यांना विसरलेल्या लोकांचाही आणि जे लोक श्रद्धापूर्वक त्यांचे स्मरण करतात त्यांच्याबद्दल तर विचारायलाच नको.

ज्यांचा विश्वास आहे त्यांना तो त्याच्याबरोबर एक होण्याची संधी देतो. बुद्ध हे विश्व व्यापक समतेचे शरीर असल्याने,

जो कोणी बुद्धाचा विचार करतो, बुद्ध त्याचा विचार करतो आणि त्याच्या मनात मुक्तपणे प्रवेश करतो.

याचा अर्थ असा की, जेव्हा एखादी व्यक्ती बुद्धाचा विचार करते, तेव्हा त्याच्या मनात बुद्धाचे मन सर्व शुद्ध आणि आनंदी आणि परिपूर्ण शांततेत असते. दुसऱ्या शब्दांत, त्याचे मन हे बुद्ध-मन असते.

म्हणून प्रत्येक माणसाने श्रद्धेची शुद्धता आणि प्रामाणिकपणाने स्वतःचे मन हे बुद्धाचे मन असल्याचे चित्रित केले पाहिजे.

५. बुद्धाचे रूपांतर आणि बोधिसत्वाचे अनेक प्रकार आहेत आणि प्रत्येक व्यक्तीच्या क्षमतेनुसार ते स्वतःला अनेक प्रकारे प्रकट करू शकतात.

तो सर्व आकाश व्यापण्यासाठी त्याचे शरीर प्रचंड आकारात प्रकट करतो आणि अमर्याद तारकीय अवकाशात पसरतो. तो स्वतःला निसर्गाच्या अनंतातही प्रकट करतो, कधी रूपात, कधी ऊर्जेत, कधी मनाच्या पैलूंमध्ये, तर कधी व्यक्तिमत्त्वात.

पण कोणत्या ना कोणत्या मार्गाने बुद्धाचे नाव श्रद्धेने जपणाऱ्यांना तो नक्कीच प्रकट होईल. अशासाठी, अमिताभ नेहमी दोन बोधिसत्वांसह दिसतात; करुणेचे बोधिसत्व अवलोकितेश्वर आणि

प्रज्ञेचे बोधिसत्व-महास्थामप्राप्त. त्याची अभिव्यक्ती सर्वांना पाहण्यासाठी जग भरून टाकते परंतु ज्यांच्या त्यांच्यावर विश्वास आहे तेच ते पाहू शकतात.

ज्यांना त्याची लौकिक रूपे पाहायला मिळतात त्यांना कायमचे समाधान आणि आनंद मिळतो. शिवाय, ज्यांना खरा बुद्ध पाहता येतो त्यांना आनंद आणि शांतीचे अतुलनीय भाग्य जाणवते.

६. अमिताभ बुद्धांचे मन त्याच्या सर्व अमर्याद सामर्थ्यासह मैत्री आणि प्रज्ञा हेच करुणा असल्यामुळे, बुद्ध सर्वांचे रक्षण करू शकतात.

सर्वात दुष्ट लोक - जे अविश्वसनीय अपराध करतात, ज्यांचे मन लोभ, क्रोध आणि मोहाने भरलेले आहे; जे खोटे बोलतात, बडबड करतात, शिवीगाळ करतात आणि फसवणूक करतात; जे लोक मारतात, चोरी करतात आणि लबाडीने वागतात; जे लोक अनेक वर्षांच्या वाईट कृत्यांनंतर त्यांच्या आयुष्याच्या अंताच्या जवळ आहेत - त्यांना दीर्घकाळ शिक्षा भोगावी लागेल.

एक चांगला मित्र त्यांच्याकडे येतो आणि त्यांच्या शेवटच्या क्षणी त्यांना विनंती करतो, 'तुम्ही आता मृत्यूला सामोरे जात आहात; तुम्ही तुमचे दुष्ट जीवन नाहीसे करू शकत नाही, परंतु तुम्ही अनंत प्रकाशाच्या बुद्धांच्या नामस्मरणाने त्यांच्या करुणेचा आश्रय घेऊ शकता.

जर या दुष्ट माणसांनी अमिताभ बुद्धांच्या पवित्र नामाचा उच्चार मनापासून केला, तर त्यांची सर्व पापे जी निश्चितपणे या भ्रातीमान जगातील मोहजालात गुंतून ठेवतात, ती

सारी नष्ट होतील.

जर केवळ पवित्र नामाचा उच्चार केल्याने हे शक्य आहे, तर या बुद्धावर आपले मन एकाग्र करता आले तर ते किती शक्य होईल!

जे लोक अशा प्रकारे पवित्र नावाचे पठण करण्यास सक्षम आहेत, जेव्हा ते जीवनाच्या शेवटाकडे येतील, त्यांना अमिताभ बुद्ध आणि करुणा आणि प्रज्ञाधार बोधिसत्व भेटतील आणि त्यांना बुद्धाच्या सुखावती भूमीत नेले जाईल, जिथे पुन्द्रीकाच्या (स्वेत कमळाच्या) शुद्धातेसह त्यांचा जन्म होईल.

म्हणून, प्रत्येकाने "नमु-अमिदा-बुत्सु" किंवा "अनंत प्रकाश आणि अमर्याद जीवनाच्या बुद्धाला मी संपूर्ण अंतःकरणाने शरण जातो."ही वंदना हि नेहमी मनात राहायला पाहिजे.

॥

अमिताभ बुद्धाची सुखावती भूमी

१. अनंत प्रकाश आणि अमर्याद जीवनाचा बुद्ध सदैव जिवंत आहे आणि त्याच्या सत्याचा प्रसार करत आहे. त्याच्या शुद्ध भूमीत दुःख आणि अंधार नाही आणि प्रत्येक तास सुखावती जातो; म्हणून, याला आनंदाची भूमी म्हणतात.

या भूमीच्या मध्यभागी एक शुद्ध पाण्याचे तलाव आहे, ताजे आणि चमकते, ज्याच्या लाटा सोनेरी वाळूच्या किनाऱ्यावर हळूवारपणे आदळतात. तेथे सर्वच विविध रंगाचे रथाच्या चाकेमध्ये कमाल उमलले आहेत. आणि तेथे नील कमळावर निळ्या रंगाचे निळे दिवे,

पिवळ्या कमळावर पिवळे, लाल कमळावर लाल दिवे, पांढऱ्यासाठी पांढरे दिवे तेथे प्रकाश वितरीत करतात आणि पद्मगंधाचा सुगंध हवेत दरवळत असतो.

तलावाच्या किनाऱ्यावर वेगवेगळ्या ठिकाणी सोन्या-चांदीने, आणि सूर्यकान्त रत्नाने सजवलेले मंडप आहेत, ज्यात संगमरवरी पायऱ्या पाण्याच्या काठापर्यंत जातात. इतर ठिकाणी पाण्यावर वेदिका बनलेली आहे आणि रत्नजडित पडदे लटकलेले आहेत आणि पडदे मौल्यवान रत्नांच्या जाळ्यांनी वेढलेले आहेत आणि त्यामध्ये सुगंधित झाडे आणि फुलांचे ताखे आहेत.

जमीन सौंदर्याने चमकत आहे आणि येथे आकाशात दिव्यसंगीताचे स्वर वाजत असते. दिवसा आणि रात्री तीन-तीन वेळा, मंदारफुलांच्यापाकळ्याची आकाशातून वर्षा होत असते लोक त्या गोळा करतात आणि फुलांच्या पात्रातून इतर सर्व बुद्ध-भूमीत घेऊन जातात आणि असंख्य बुद्धांना अर्पण करतात.

२. या अद्भुत भूमीत अनेक पक्षी आहेत. तेथे हिम-पांढरे कौच आहेत. हंस, आणि अनेक रंगाचे मोर आणि नंदनवनातील उष्णकटिबंधीय पक्षी आणि लहान पक्षांचे थवे, हळूवारपणे गातात. बुद्धाच्या शुद्ध भूमीत हे गोड गाणारे पक्षी बुद्धाच्या शिकवणीचा उच्चार करीत असतात आणि त्यांच्या सद्गुणांची स्तुती करीत आहेत.

जो कोणी या स्वरांचे संगीत ऐकतो आणि आठवतो, तो बुद्धाचा

आवाज ऐकतो आणि सर्वत्र अनुयायांच्या बंधुत्वाच्या सहवासात विश्वास, आनंद आणि शांततेची नवीनता जागृत करतो.

मंद सुखद वाऱ्याच्या लहरी त्या शुद्ध भूमीच्या झाडांमधून वाहत जातात आणि रत्नजडित सुगंधित पडद्यांना हलवत संगीताच्या मधुर तालांमध्ये निघून जातात.

या स्वर्गीय संगीताचे मंद प्रतिध्वनीऐकणारे लोक बुद्ध, धर्म (शिक्षण) आणि संघा (बंधुत्व) बदल विचार करतात. या सर्व उत्कृष्टता केवळ शुद्ध भूमीचे प्रतिबिंब आहेत.

३. या भूमीतील बुद्धाला अमिताभ का म्हटले जाते, जो अनंत प्रकाश आणि अमर्याद जीवनाचा बुद्ध दर्शवतो? याचे कारण असे की त्याच्या सत्याचे तेज बुद्ध-भूमीच्या बाह्यतम आणि आतल्या मर्यादेपर्यंत विना-अडथळा पसरते; कारण त्याच्यातील जिवंत करुणेचे चैतन्य अगणित जीवन आणि कोणत्याही कालखंडात कधीही कमी होत नाही. म्हणून त्यांना अमितायू म्हटले जाते.

पुनः एक कारण आहे की, त्याच्या शुद्ध भूमीत जन्मलेल्या आणि परिपूर्ण संबोधिज्ञान प्राप्त झालेल्यांची संख्या अगणित आहे आणि ते पुन्हा कधीही भ्रम आणि मृत्यूच्या जगात परतणार नाहीत.

आणि एक कारण आहे की, बुद्धाच्या प्रकाशाने जीवनाच्या नवीनतेमध्ये जागृत झालेल्यांची संख्याही अगणित आहे.

म्हणून, सर्व लोकांनी त्यांचे मन त्याच्या नावावर केंद्रित केले पाहिजे आणि आयुष्याच्या शेवटच्या दिशेने येत असताना, एक दिवस किंवा सात दिवसही, अमिताभ बुद्धाच्या नावाचा संपूर्ण श्रद्धेने जप केला पाहिजे, आणि ते अविचल मनाने केले तर त्यांचा जन्म होईल आणि या शेवटच्या क्षणी बुद्धाच्या शुद्धतेच्या भूमीत, अमिताभ बुद्धाच्या नेतृत्वात अनेक बोधिसत्व आणि पवित्र श्रावकसंघ त्यांच्यापुढे प्रकट होईल.

जर कोणीही अमिताभ बुद्धाचे नाव ऐकले, त्यांच्या शिकवणीवर विश्वास जागृत केला, तर तो अतुलनीय परिपूर्ण बोधि प्राप्त करू शकेल.

